

เมื่อความเร็วถดถอย: เมือง การเคลื่อนย้ายและการเมืองของเวลา ในห้วงระบาดของโควิด-19

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี¹

ณิรนุช แมลงภู²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยชิ้นนี้ ศึกษาภาวะการชะลอการเร่งความเร็วของเวลา อันเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 และมาตรการล็อกดาวน์ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเมืองท่องเที่ยวเชิงใหม่ และเมืองชายแดนอุตสาหกรรมแม่สอด โดยวิเคราะห์ผลกระทบที่มีต่อการไหลเวียนของทุน การบริโภค เศรษฐกิจในภาคการผลิต และภาคบริการของเมืองเชิงใหม่ และเมืองแม่สอด ผ่านมิติของการเมืองของเวลา บทความเสนอว่าการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขและด้านเศรษฐกิจของรัฐไทยในห้วงเวลาของโควิด-19 ได้แสดงให้เห็นถึงการปะทะสังสรรค์ระหว่างระบอบเวลาหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างเวลาราชการกับเวลาของประชาชน ที่กลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเอื้ออำนวยให้ประชาชนสามารถอยู่รอดได้ และเป็นปัจจัยที่ทำให้ก่อให้เกิดภาวะการติดอยู่ในเวลาที่ยาวนาน ทั้งสร้างความเหลื่อมล้ำด้านเวลา ระหว่างกลุ่มทุนขนาดใหญ่และกลุ่มทุนขนาดเล็ก ตลอดจนแรงงานข้ามชาติ และผู้ที่ไร้สัญชาติ ที่เวลาถูกแบ่งสรรอย่างไม่เท่าเทียมกัน เวลาแห่งโควิด-19 จึงสะท้อนเวลาแห่งการกีดกันและการสร้างความเป็นอื่นทางเวลา ที่ทำให้เวลาแห่งการทำงานเป็นประสบการณ์เชิงเวลาที่แสดงออกถึงความแตกต่างทางชนชั้นและเชื้อชาติของกลุ่มคน ที่แม้จะมีบทบาทในการสร้างและดำรงชีวิตควบคู่ไปกับเมือง แต่กลับต้องเผชิญกับภาวะเวลาที่สะดุดหยุดยั้งของเมืองในสภาวะการณ์ที่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: การชะลอการเร่งความเร็ว เมืองเชิงใหม่ เมืองแม่สอด โควิด-19 การเมืองของเวลา

¹ ศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ <Email: pinkaew.l@cmu.ac.th>

² อาจารย์ประจำภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร <Email: malangpoo_n@su.ac.th>

Coping with Deceleration: Cities, Mobility, and Temporal Politics in the Time of COVID–19 Pandemic

Pinkaew Laungaramsri³

Neeranooch Malangpoo⁴

ABSTRACT

This paper examines the deceleration process caused by the spread of COVID–19 and the lockdown measurements that affected changes in Chiang Mai, a tourist city, and Mae Sot, a border town. It analyzes the effects on flows of capital, consumption, and production crucial to service sectors in Chiang Mai and an industrial sector in Mae Sot through the politics of time. Central to the paper is how the measurement of the pandemic reflects the tension between different temporal regimes, particularly the bureaucratic time and people's time. Such strained relationships circumscribed the process of assisting people to survive the hard time and became the factor that contributed to the distinctive experiences of suspension and inequality of temporality among large-scale capitalists, small-scale ones, migrants, and non-Thai others. In this context, enduring time has different meanings among different groups of people defined by classes and nationalities, despite the fact that these different groups of people have all played vital roles in sustaining the lives of the cities.

Keywords: Deceleration, Chiang Mai City, Mae Sot Town, COVID–19, Temporal Politics

³ Professor, Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University <Email: pinkaew.l@cmu.ac.th>

⁴ Lecturer, Department of Anthropology, Faculty of Archaeology, Silpakorn University <Email: malangpoo_n@su.ac.th>

บทนำ

การเร่งความเร็ว (acceleration) นั้น เป็นทั้งเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเป็นเมืองทันสมัยและเป็นทั้งความจำเป็นเชิงโครงสร้างที่กลายเป็นคุณลักษณะของเมืองทันสมัย ตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา เมืองสำคัญต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเมืองหลวง เช่น กรุงเทพฯ หรือ เมืองรอง เช่น เชียงใหม่ ตลอดจน เมืองชายแดนอุตสาหกรรมเช่น แม่สอด ล้วนแล้วแต่สร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจผ่านกระบวนการแห่ง “ความเร็ว” ทั้งสิ้น กระบวนการดังกล่าว ไม่เพียงเปลี่ยนเวลาให้กลายเป็นสินค้าที่มีมูลค่าในการแลกเปลี่ยนเท่านั้น หากแต่ยังเปลี่ยนแปลงเมือง ด้วยการขยายขยายความสัมพันธ์ที่เชื่อมต่อกันทางเศรษฐกิจระหว่างพื้นที่ ผู้คน และทุนที่ไหลเวียนข้ามพรมแดนของชาติ

บทความวิจัยชิ้นนี้ วิเคราะห์การชะลอการเร่งความเร็ว (deceleration) อันเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของไวรัส โควิด-19 และมาตรการปิดเมือง (lockdown) ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเมืองท่องเที่ยวเชียงใหม่ และเมืองชายแดนอุตสาหกรรมแม่สอด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประมวลภาพรวมของประวัติศาสตร์การเติบโตของเมืองท่องเที่ยว (เชียงใหม่) และเมืองชายแดนอุตสาหกรรม (แม่สอด) อันเป็นผลมาจากบทบาทของการเร่งความเร็ว 2) วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการชะลอการเร่งความเร็ว อันเนื่องมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความหมายและมูลค่าของ “เวลา” ในเมืองชายแดนอุตสาหกรรมและเมืองท่องเที่ยว และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากมาตรการการปิดเมืองและปิดพรมแดน และการควบคุมการแลกเปลี่ยนและให้บริการทางการค้าของรัฐบาลต่อกลุ่มผู้ประกอบการระดับต่าง ๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อกลุ่มเปราะบางภายในเครือข่ายธุรกิจอุตสาหกรรมและท่องเที่ยว ผู้มีทรัพยากรและศักยภาพในการปรับตัวน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ 3) เพื่อวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีในการปรับตัว ตลอดจนช่องทางในการสร้างความยืดหยุ่นทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อรับมือกับภาวะการณ์ชะลอการเร่งความเร็วของเวลาทางเศรษฐกิจ อันเกิดขึ้นจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ของกลุ่มผู้ประกอบการระดับต่าง ๆ โดยวิเคราะห์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของเวลาทางเศรษฐกิจใน 3 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ 1) เวลาและการเร่งความเร็วของเวลาในฐานะมูลค่าทางเศรษฐกิจ (การผลิต และการบริการในภาคการท่องเที่ยว) 2) เวลาที่ไม่อาจขยับเขยื้อนได้ (Stuck time) (Baraitser, 2022) อันเนื่องมาจากการถูกยุติและตัดการเชื่อมต่อของปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การกักกัน และการรอคอย ที่เปลี่ยนแปลงชีวิตของเมืองและผู้คนในเมืองชายแดน

และเมืองท่องเที่ยว และ 3) เวลาแห่งการทนทน (Enduring time) (Baraitser, 2017) ได้แก่การต่อรองและการพยายามสร้างหนทางแห่งการดำรงชีวิตต่าง ๆ เพื่อเคลื่อนผ่านเวลาที่ถูกทำให้หยุดนิ่งและปราศจากการเคลื่อนไหว

บทความวิจัยชิ้นนี้สังเคราะห์ขึ้นจากโครงการวิจัยเรื่อง เมื่อความเร็วถดถอย: เมือง การเคลื่อนย้ายและภาวะเวลา ในห้วงระบาดของโควิด-19 โดยใช้วิธีการวิจัยภาคสนามร่วมกับการสืบค้นเอกสาร ในการศึกษาเมืองสองแห่ง ได้แก่ เมืองเชียงใหม่ และเมืองแม่สอด เมืองทั้งสองมีความสำคัญในการทำความเข้าใจผลกระทบของการแพร่ระบาดของโควิด-19 เนื่องจากเป็นเมืองที่เติบโตด้วยเศรษฐกิจสำคัญในสองลักษณะที่แตกต่างกัน อันได้แก่ เศรษฐกิจการท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมสิ่งทอตามลำดับ งานศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบและการปรับตัวของเมืองซึ่งมีฐานทางเศรษฐกิจในทั้งสองภาคนี้ ยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างเมืองทั้งสองผ่านกรอบคิดว่าด้วยการเมืองของเวลา

ในการศึกษาภาคสนามนั้น งานวิจัยชิ้นนี้ ใช้ทั้งการสัมภาษณ์ การสำรวจ และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมกับกลุ่มบุคคลต่าง ๆ โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้ ในเมืองเชียงใหม่ ประกอบด้วย ผู้ประกอบการโรงแรมและที่พักระดับกลางและระดับย่อย กลุ่มละ 5 คน ร้านค้าในย่านท่องเที่ยวสำคัญ จำนวน 10 ร้าน ร้านอาหารในย่านท่องเที่ยวสำคัญจำนวน 5 ร้าน มัคคุเทศก์จำนวน 10 คน และแรงงานอิสระ จำนวน 10 คน ในเมืองแม่สอด ประกอบด้วย ผู้ประกอบการสิ่งทอรายใหญ่ จำนวน 5 คน ผู้ประกอบการสิ่งทอขนาดกลางจำนวน 5 คน และผู้ประกอบการรายย่อยจำนวน 5 คน แรงงานข้ามชาติจำนวน 10 คน ตัวแทนสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวในเชียงใหม่ จำนวน 2 คน ตัวแทนหน่วยงานราชการทั้งในเชียงใหม่และแม่สอด ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินมาตรการเกี่ยวกับโควิด-19 จำนวน 6 หน่วยงาน โดยเลือกตัวแทนของกิจการที่มีขนาดของทุนที่แตกต่างกันเพื่อเปรียบเทียบความสามารถที่แตกต่างกันในการปรับตัวต่อวิกฤตการณ์ปิดเมืองจากโควิด-19 โดยให้ความสำคัญต่อสัดส่วนกลุ่มเปราะบาง เช่นแรงงานข้ามชาติและแรงงานอิสระ

งานวิจัยได้จำแนกประเด็นการสัมภาษณ์ออกเป็นสามลักษณะ ได้แก่ 1) สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 และผลกระทบของการปิดเมืองต่อกลุ่มกิจการต่าง ๆ และแรงงานข้ามชาติ 2) ช่วงเวลาของวิกฤตการณ์และการคลี่คลายของวิกฤต 3) ยุทธวิธีการปรับตัวและสร้างความยืดหยุ่นในการรับมือกับวิกฤตการณ์

และ 4) ผลที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบและทิศทางของเศรษฐกิจนั้น ๆ

ในส่วนการสืบค้นเอกสารนั้นประกอบด้วยเอกสารและข้อมูลออนไลน์จากสื่อต่าง ๆ ทั้งไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ในเมืองเชียงใหม่ และเมืองแม่สอด มาตรการและแนวทางการช่วยเหลือต่าง ๆ ของหน่วยราชการท้องถิ่น และบทสัมภาษณ์ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ที่ปรากฏในสื่อต่าง ๆ เป็นต้น โดยช่วงเวลาของการวิจัยอยู่ในระหว่างเดือนตุลาคม 2563–เดือนธันวาคม 2565

การเร่งความเร็วของเวลาทางสังคม การชะลอการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคม และเวลาอันทานทน

การเร่งความเร็วของเวลาทางสังคม (Social acceleration) เป็นแนวคิดที่ถูกศึกษาในสังคมวิทยา เพื่ออธิบายคุณลักษณะของสังคมสมัยใหม่ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในที่ต่าง ๆ ทั่วโลก (เช่น งานของ Bertman, 1998; Agger, 2004; Eriksen, 2001; St. Clair, 2011) ฮาร์มุต โรซา และวิลเลียม ชูแมน (Rosa & Scheueman, 2009) เสนอว่า การเร่งความเร็วของเวลานั้น เป็นคุณลักษณะที่สำคัญในการทำ ความเข้าใจพัฒนาการของสังคมร่วมสมัย ความเร็ว ได้กลายเป็นประเด็นสำคัญเพราะ การดำรงอยู่ในโลกปัจจุบันล้วนแล้วแต่ขึ้นกับโครงสร้างของเวลาของสังคมที่เราอาศัยอยู่ แต่ในขณะเดียวกันการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคม ซึ่งหมายถึงการที่ชีวิตทางสังคมนั้นเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวไปข้างหน้าอย่างรวดเร็ว ก็ไม่ได้เป็นไปในกระบวนการเชิงเดียว โรซา (2003) ได้เสนอว่า การเร่งความเร็วของเวลาทางสังคม ดำเนินไปในอย่างน้อย 3 ลักษณะที่แตกต่างกัน ได้แก่ 2.1) การเร่งความเร็วของเวลาเชิงเทคโนโลยี (Technological acceleration) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อมีการลดจำนวนเวลาลงเพื่อบรรลุกระบวนการที่มีเป้าหมายเป็นตัวตั้ง และกระบวนการที่มีจุดหมายที่ตั้งใจ เช่น ในการคมนาคมขนส่งติดต่อสื่อสาร และการผลิต เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จที่วางไว้ 2.2) การเร่งความเร็วของเวลาของจังหวะก้าวของชีวิต (Acceleration of the pace of life) ซึ่งหมายถึง การขาดแคลน “เวลาว่าง” อย่างยิ่งยวด ซึ่งเกิดขึ้นอย่างย้อนแย้งกับการลดลงของจำนวนเวลาที่จำเป็นต่อการสร้างความสำเร็จให้กับกระบวนการทางสังคม และ 2.3) การเร่งความเร็วของเวลาของสังคมโดยรวม (Acceleration of society as a whole) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่ออัตราการเปลี่ยนแปลงของสังคมดำเนินไปอย่างรวดเร็ว จนก่อให้เกิดภาวะ “การบีบตัว” (contraction) ของจำนวนเวลาที่เคยใช้

ในการเปลี่ยนแปลงของสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ จำนวนเวลาที่ใช้ในการที่สังคมจะเปลี่ยนแปลงโดยรวมนั้น สั้นลงกว่าที่เคยเป็นมา

งานศึกษาเกี่ยวกับการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคม ถูกนำไปใช้วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ของสังคม นับตั้งแต่ปฏิบัติการของระบบทุนนิยม (เช่น Agger, 2004; Luttwak, 1999; Hutton & Giddens, 2001) ไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงความหมายของตัวตน (Hsu & Elliott, 2014) นักวิชาการได้แยกความแตกต่างของการทำงานของระบบทุนนิยมในปัจจุบันที่ต่างไปจากช่วงเวลาในอดีต อันเกิดจากกระบวนการเร่งความเร็วของเวลาซึ่งเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงของสไตล์การบริหารจัดการของบริษัทข้ามชาติที่เน้นประสิทธิภาพที่วัดจากความเร็วสูง ในขณะที่ยุทธศาสตร์การจ้างงาน การผลิต ตลอดจนการบริโภคภายในอุตสาหกรรมก็มุ่งเน้นรูปแบบที่มีระยะเวลาที่สั้นเป็นแนวทางสำคัญ การเร่งความเร็วของเวลาทางสังคม ยังเป็นคุณลักษณะสำคัญของการคมนาคมและการสื่อสารที่รวดเร็วทันใจภายใต้แนวทางแห่งความเร็วที่ใช้จำนวนเวลาที่สั้นลง เพื่อเอาชนะข้อจำกัดด้านเวลาหรือที่เรารู้จักกันดีภายใต้แนวคิดเรื่องการบีบอัดของเวลาและพื้นที่ (Time-space compression) ของเดวิด ฮาร์วีย์ (Harvey, 1999) ส่วนในปริมาตรของสังคม ครอบครัว และปฏิสัมพันธ์ส่วนตัวนั้น เราจะพบว่า การเร่งความเร็วของเวลาได้เข้าไปเปลี่ยนแปลงแบบแผน และค่านิยมการใช้ชีวิต เช่นการเลี้ยงดูบุตร การศึกษา ตลอดจนการทำงานที่เป้าหมายของการแข่งขันและประสบความสำเร็จในระยะเวลาสั้น กลายเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของมนุษย์สมัยใหม่ ในขณะที่ความรักและความสัมพันธ์ส่วนตัว ก็ไม่จำเป็นต้องยึดถือค่านิยมของการมีความสัมพันธ์ที่ยาวนานอีกต่อไป (Bertman, 1998) แต่ไม่ว่าจะในปริมาตรใดก็ตาม ภายใต้ระบอบของการเร่งความเร็วของเวลา เวลาได้กลายเป็นสิ่งที่ถูกวัดในเชิงจำนวน และจำนวนที่สั้นและความเร็ว ได้กลายเป็นสิ่งที่หล่อหลอมชีวิตทางสังคมของมนุษย์ โดยเฉพาะในสังคมเมือง ที่ได้พรากรมมนุษย์ออกจากอำนาจในการควบคุมเวลา และพรากรความหมายของเวลาในมิติอื่น ๆ ออกจากสังคม

แม้ว่าโรซาจะมองกระบวนการสร้างความทันสมัยว่าเป็นกระบวนการของการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคม โรซาเองเห็นว่าการชะลอการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคมได้ดำรงอยู่ในสังคมทันสมัยด้วยเช่นกัน การก่อตัวของสังคมสมัยใหม่จึงดำเนินไปบนความตึงเครียดระหว่างเสถียรภาพกับพลวัต ในหลายกรณีการชะลอตัวของการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคมปรากฏในฐานะที่เป็นปฏิกิริยา สิ่งตกค้างหรือผลที่ไม่ได้ตั้งใจที่เกิดจากการสร้างเสถียรภาพอันเป็นพลวัต ทอร์เรสและกรอส

ได้นิยามการชะลอการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคมว่า หมายถึง รูปแบบที่กลับหัวกลับหางหรือเป็นลบของการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคม ซึ่งได้แก่แนวโน้มการลดจำนวนลงของกิจกรรมทางสังคม การดำเนินการทางสังคม การเปลี่ยนแปลงและผลที่เกิดขึ้นต่อหน่วยของเวลา (Torres & Gros, 2022, p.10)

โรซาได้จำแนกประเภทของการชะลอการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคมออกเป็นสองประเภท ได้แก่ การชะลอการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคมแบบไม่สมัครใจกับการชะลอการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคมแบบสมัครใจ ในขณะที่กระบวนการชะลอการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคมแบบไม่สมัครใจนั้น เป็นกระบวนการที่ไม่ได้ตั้งใจให้เกิดขึ้นโดยผู้กระทำการ แต่มักแสดงตัวในฐานะข้อจำกัดภายนอก ที่จำกัดความสามารถของบุคคลในการเร่งความเร็วของเวลาในการผลิตและสร้างนวัตกรรม ซึ่งอาจแยกได้เป็นสิ่งที่จำกัดที่เกิดโดยธรรมชาติ เช่น ข้อจำกัดเชิงกายภาพของบุคคลหรือปัจจัยทางชีววิทยาที่มีผลต่อการจำกัดความเร็ว กับสิ่งที่จำกัดเชิงสังคม เช่น ผลที่ได้ตั้งใจของการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคม เช่น ภาวะระตืด ซึ่งโรซาเห็นว่า เป็นภาวะที่เกิดจากการทำงานผิดพลาดของการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคม ส่วนการชะลอการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคมแบบสมัครใจนั้น เป็นสิ่งที่กระทำอย่างตั้งใจโดยผู้กระทำการ ซึ่งเป็นไปได้ทั้งการตั้งใจกระทำโดยปัจเจกบุคคลหรือโดยการตัดสินใจโดยองค์กรและสถาบัน ทั้งนี้ในสังคมที่มีการเร่งความเร็วของเวลาอย่างล้นเกิน การตัดสินใจชะลอการเร่งความเร็วของเวลาลงก็เพื่อรักษางังหวะของชีวิตมิให้เกินขีดจำกัด และเพื่อที่จะได้สามารถกลับมาสู่อัตราเร่งเดิมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นการหยุดงานเพื่อไปพักผ่อน หรือการหยุดในระดับสถาบันหรือหน่วยงาน เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว ยังมีการชะลอความเร็วอย่างตั้งใจ ในฐานะที่เป็นอุดมการณ์เพื่อคัดง้างกับระบอบทุนและตรรกะการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคม เช่น การเคลื่อนไหวของกลุ่มสิ่งแวดล้อม กลุ่มศาสนา และกลุ่มที่สนับสนุนการเพาะปลูกแบบอินทรีย์ เป็นต้น (Torres & Gros, 2022, pp. 11–14)

สำหรับ “เวลาแห่งการทนทน (Enduring time)” นั้น เป็นแนวคิดของ ลิซ่า บาเรทเซอร์ (Baraitser, 2017) ที่ใช้ในการวิเคราะห์ภาวะการณ์ของการถูกแขวน/ถูกพักเชิงเวลา (Temporal suspension) และธรรมชาติของเวลาผ่านภาวะของการถูกพักหรือระงับ เวลาที่ถูกระงับ (Suspended time) นั้นไม่ได้เป็นเพียงเวลาที่ถูกระงับเท่านั้น หากแต่ยังเป็นเวลาในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเวลาในห้วงปัจจุบันกาล ที่ติดอยู่กับที่ (stuck) และไม่สามารถผ่านไปได้ และแม้ว่าเวลาจะยังเป็นสิ่งที่ยังคงรู้สึกได้ แต่กลับนิ่งสนิทอย่างมีนัยยะสำคัญเป็นเวลาที่ปราศจากทิศทางหรือวัตถุประสงค์ เวลา

ดังกล่าวได้สร้างประสบการณ์ชนิดใหม่ให้กับผู้คนในภาวะของการดำรงชีวิตอยู่ในเวลาที่ไม่เคยส่วนตัว

ในทางปรัชญา การวิเคราะห์ภาวะเวลาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันที่รวมเอาเวลาที่ไม่เปลี่ยนแปลงเข้าไว้ด้วย เป็นการนำเสนอวิธีมองการเปลี่ยนแปลงที่ติดกับปรัชญาว่าด้วยการกลายเป็น (becoming) ซึ่งอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อเวลาเคลื่อนตัวไป แนวคิดที่ว่าด้วยเวลาแห่งการทวนทวนของบาเรทเซอร์ได้เสนอมุมมองที่แตกต่างจากการมองถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ ด้วยการพิจารณาวิถีของการดำรงอยู่ในเวลาของการรอคอยต่อการเปลี่ยนแปลงที่ยังไม่เกิดขึ้น และท้าทายความเชื่อเกี่ยวกับเวลาจากกรอบคิดของความทันสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาแห่งความก้าวหน้า ที่ให้ความสำคัญกับอนาคตและการเคลื่อนตัวของเวลาไปข้างหน้าในจังหวะก้าวที่รวดเร็วและมีพัฒนาการ การ “ติด” อยู่ในเวลาที่ไม่เคยเลื่อนผ่านได้นำมาซึ่งความไม่แน่นอนของอนาคต และการไม่สามารถคาดการณ์ หรือพยากรณ์ความเป็นไปในอนาคตได้ ซึ่งขัดกันกับเวลาของระบบทุนนิยมที่มีศูนย์กลางอยู่ที่การขับเคลื่อนไปข้างหน้า ประสบการณ์เชิงเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาที่ทวนทวนเป็นภาวะเวลาที่ปรากฏชัดในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 และมาตรการการปิดเมืองที่ถูกนำมาใช้ทั่วโลก ซึ่งสร้างภาวะของเวลาที่ติดกับที่ และเวลาที่ทวนทวนผ่านการกักกัน (containment) การประวิงเวลา (delay) และการบรรเทาผลกระทบ (mitigation)

บทความชิ้นนี้เสนอว่า วิกฤตโควิด-19 สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของระบอบเวลาประเภทหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงความย้อนแย้งระหว่างอำนาจรัฐในการจัดการเวลาและผู้คนในเมือง กับประสบการณ์ของกลุ่มคนในตำแหน่งแห่งที่ต่าง ๆ ที่มีต่อการจัดการเวลาของรัฐ การบริหารจัดการด้านสาธารณสุขและด้านเศรษฐกิจของรัฐไทยในห้วงเวลาของโควิด-19 ได้แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางเวลา และการจัดการเวลาอันไม่เป็นธรรม ที่ในขณะที่เชื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนขนาดใหญ่ให้สามารถสะสมทุนอย่างต่อเนื่องได้ แต่กลับสร้างความเป็นอื่นทางเวลา (Temporal othering) ให้กับกลุ่มทุนขนาดเล็ก แรงงานข้ามชาติ และผู้ที่มีอัตลักษณ์ชาติไทย ซึ่งได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเอื้ออำนวยให้ประชาชนสามารถอยู่รอดได้ และเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดภาวะการติดอยู่ในเวลาที่ยาวนาน เวลาแห่งโควิด-19 จึงเป็นห้วงเวลาที่ถ่วงความเหลื่อมล้ำทางเวลาให้แผ่ขยายออก ดอกลิ่มการกีดกันและการเบียดขับความเป็นอื่น ซึ่งดำรงอยู่ก่อนแล้วในสังคมให้เข้มข้นขึ้นผ่านการเมืองของ

เวลา ในบริบทดังกล่าว เวลาแห่งการทำงานทน จึงเป็นเวลาที่สะท้อนความแตกต่างทางชนชั้น และเชื้อชาติ ที่ทำให้กลุ่มทุนขนาดเล็ก ผู้ประกอบการรายย่อย และแรงงานข้ามชาติที่มีบทบาทในการสร้างเมืองและดำรงชีวิตในเมือง กลับกลายเป็นกลุ่มชนที่ต้องเผชิญกับภาวะเวลาที่สะดุดหยุดยั้งของเมืองที่สาหัสกว่ากลุ่มทุนขนาดใหญ่

การเร่งความเร็วของเวลาทางสังคมกับการสร้างเมืองอุตสาหกรรมสิ่งทอแม่สอด

การเร่งความเร็วของเวลาของเมืองนั้น เป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเติบโตของระบบทุนนิยม ซึ่งไม่เพียงทำให้เวลาได้กลายเป็นทรัพยากรสำคัญในการจัดการแรงงาน การผลิต และการกระจายสินค้า เพื่อเพิ่มอัตราในการสะสมทุนเท่านั้น แต่การเคลื่อนย้ายที่รวดเร็วในเวลาอันสั้น ยังได้ขจัดอุปสรรคและรื้อถอนพื้นที่เชิงกายภาพลง (deterritorialization) และสร้างสภาวะเชิงพื้นที่ชนิดใหม่ขึ้น (reterritorialization) เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดการเชื่อมต่อ และการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจที่ไปพ้นจากข้อจำกัดเชิงพื้นที่ การสิ้นสุดลงของยุคแห่งสงครามเย็นได้ทำให้พรมแดนเปลี่ยนความหมายและหน้าที่ในการกีดกันทางการเมืองที่แยกโลกออกจากกันด้วยความต่างของอุดมการณ์ทางการเมือง ไปสู่การเป็นช่องทางไหลเวียนของสินค้า แรงงาน และทุน

พรมแดนระหว่างไทยและพม่า ณ เมืองแม่สอดก็เช่นเดียวกัน นโยบายเปลี่ยนสนามรบให้กลายเป็นสนามการค้าของไทยในกลางทศวรรษที่ 2530 สอดรับกับการเคลื่อนตัวของทุนอุตสาหกรรมสิ่งทอในโลกตะวันตก เข้ามาแสวงหาพื้นที่ทางการผลิตที่มีต้นทุนแรงงานที่ต่ำในโลกที่สาม และการย้ายฐานของอุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มของไทยออกจากเมืองศูนย์กลางไปยังเมืองชายแดน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้วยแรงงานราคาถูก รัฐไทยได้กำหนดให้เมืองชายแดนเป็นพื้นที่แห่งการพัฒนาอุตสาหกรรมและการผลิตนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) เป็นต้นมา และผลักดันให้พรมแดนเป็น “ประตูเศรษฐกิจ” ที่ทำหน้าที่สนับสนุนการเชื่อมต่อทางเศรษฐกิจและการค้าของภูมิภาค ตลอดจนเอื้ออำนวยต่อการไหลเวียนของสินค้าระหว่างไทยและประเทศเพื่อนบ้าน

ความเปลี่ยนแปลงของเวลาแห่งสงครามเย็นของเมืองแม่สอด เข้าสู่เวลาแห่งอุตสาหกรรมเครื่องนุ่งห่มสำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วง 4 ทศวรรษที่ผ่านมา เกิดจากการย้ายฐานการผลิตของอุตสาหกรรมสิ่งทอขนาดใหญ่ของทุนไทย

และทุนต่างชาติเข้ามาในเมืองแม่สอด โรงงานขนาดใหญ่เหล่านี้เป็นกิจการรับเหมาช่วงรับผลิตสินค้าประเภทต่าง ๆ จากเจ้าของสินค้าที่มีชื่อเสียงในระดับโลก การเร่งเวลาแห่งความเร็วในการผลิตในเมืองแม่สอดสามารถเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการใช้ข้อได้เปรียบจากค่าแรงที่มีอัตราค่าแรงที่ต่ำกว่าค่าแรงในเมืองศูนย์กลาง เช่น กรุงเทพฯ ข้อได้เปรียบดังกล่าวได้นำไปสู่การขยายตัวอย่างรวดเร็วของโรงงานหลากหลายขนาดในเมืองที่ลงทุนโดยทั้งกลุ่มทุนจากศูนย์กลางและทุนท้องถิ่น นอกจากนี้โรงงานสิ่งทอแล้วแม่สอดยังเป็นแหล่งผลิตของอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น อุตสาหกรรมแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร อุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมเครื่องหนัง อุตสาหกรรมโลหะ โดยมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับเกษตรมากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาได้แก่อุตสาหกรรมผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูป (Laungaramsri, 2021) การเร่งความเร็วของเวลาการผลิตของเมือง ปรากฏให้เห็นได้จากจำนวนโรงงานที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว จาก 115 แห่งในปี 2536 (Manikun, 2019) เป็น 700 กว่าแห่งในปี 2565 โดยในจำนวนนี้ ยังไม่รวมโรงงานขนาดเล็กที่ดำเนินธุรกิจแบบ SME หรือที่เรียกว่าโรงงานบ้าน ซึ่งกระจายอยู่ทั่วไปในใจกลางเมืองแม่สอดอีกนับพันแห่ง

นอกเหนือจากเวลาแห่งอุตสาหกรรมสิ่งทอแล้ว ชีพจรของแม่สอดยังเดินไปด้วยเวลาแห่งการค้า ที่เติบโตขึ้นจากความเหลื่อมล้ำของเวลาทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างพม่ากับไทย ที่ซึ่งเวลาของฝ่ายแรก ดำเนินไปภายใต้ความล้มเหลวในการสร้างความเป็นปึกแผ่นทางการเมืองและเศรษฐกิจของรัฐเกิดใหม่ของพม่าทำให้ประเทศต้องตกอยู่ภายใต้ความขัดแย้งและสงครามอันยืดเยื้อและยาวนาน การขาดแคลนสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ และการเกิดขึ้นของรัฐอิสระ จึงได้กลายเป็นเวลาแห่งโอกาสสำคัญของไทย ในการสะสมทุนผ่านตลาดนอกระบบที่ลอดรัฐ การค้าที่รุ่งเรืองขึ้นภายใต้เวลาที่เหลื่อมล้ำข้ามพรมแดนในลักษณะนี้ ดำเนินสืบเนื่องมาแม้จะมีการสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่าขึ้นพร้อมกับการควบคุมกำกับการค้าอย่างเป็นทางการโดยรัฐ การค้าที่ดำเนินไปโดยไม่ผ่านระบบศุลกากรของพม่ายังคงดำเนินต่อไป โดยที่กลุ่มทุนการค้าขนาดใหญ่ในเมืองแม่สอดล้วนแล้วแต่มีประวัติความเกี่ยวพันกับการค้านอกระบบนี้ทั้งสิ้น แม้ว่าจะทำการค้าผ่านช่องทางปกติของรัฐด้วยเช่นกัน

เชียงใหม่: เมืองท่องเที่ยวที่พึ่งพาภายนอกและเปราะบาง การเร่งความเร็วของเวลาแบบพหุภาค

เมืองเชียงใหม่ ได้เริ่มต้นเป็นเมืองท่องเที่ยวในห้วงเวลาของสงครามในช่วงปี 2500 นั้นเป็นผลมาจากนโยบายของรัฐบาลไทยส่วนกลาง ภายใต้ความกังวลของรัฐบาลต่อภัยคอมมิวนิสต์ ในช่วงเวลาดังกล่าว ชนชั้นนำจากส่วนกลางของรัฐบาล โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ เป็นคนกลุ่มแรกที่ทำให้เกิดกระแสการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ในปี 2504 มีการสร้างพระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์ขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้เสด็จประพาสเชียงใหม่ในปี 2501 นับเป็นหมุดหมายสำคัญของการเปลี่ยนเมืองเชียงใหม่ ให้เป็นจุดหมายของท่องเที่ยวสำหรับคนไทยในภูมิภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะคนไทยจากภาคกลาง (Evrard & Leepreecha, 2008, pp. 243–244) การขยายสนามบินเชียงใหม่ให้กลายเป็นสนามบินนานาชาติ และได้ทำให้เชียงใหม่ก้าวขึ้นมาเป็นเมืองท่องเที่ยวสำคัญของไทยในสายตาของนานาชาติ การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเศรษฐกิจชาตินับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (2520–2524) เป็นต้นมา การสร้างถนนซูเปอร์ไฮเวย์สาย 11 เชื่อมเชียงใหม่และลำปางทำให้เกิดธุรกิจรถทัวร์เพิ่มมากขึ้น ย่านท่องเที่ยวและเทศกาลถูกสร้างขึ้นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น ไนท์บาร์ซาร์ กิจกรรมไม้ดอกไม้ประดับ และการลงทุนก่อสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ โดยที่ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในทศวรรษดังกล่าวได้แก่ การที่เวลาของการท่องเที่ยวได้เริ่มกลายเป็นเวลาหลักของเมืองเชียงใหม่ แทนที่เวลาแห่งเกษตรกรรม เมื่อมูลค่าทางเศรษฐกิจของภาคบริการในเชียงใหม่สูงกว่าภาคเกษตรกรรมเป็นครั้งแรกในปี 2526 (Aphawatcharut–Charoenmuang, 2005, pp. 124–130) และคนหนุ่มสาวในชนบทเริ่มกลายเป็นแรงงานสำคัญในเวลาของภาคบริการของเมือง

การเร่งเวลาแห่งความเร็วของเมืองเชียงใหม่ในฐานะเมืองท่องเที่ยวก้าวกระโดดอย่างสำคัญในยุคที่นายทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ.2544–2549) หลังวิกฤติเศรษฐกิจ ด้วยนโยบายระดับประเทศที่ส่งเสริมการลงทุนและส่งเสริมผู้ประกอบการรายย่อยผ่านเงินกู้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก (SMEs) ที่เพิ่มจำนวนธุรกิจที่เข้ามามีส่วนร่วมในเวลาแห่งการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง เวลาแห่งการท่องเที่ยว ยังถูกทำให้รวดเร็วขึ้นผ่านนโยบายเปิดน่านฟ้าเสรีซึ่งเริ่มในปี 2546 ที่ทำให้เกิดสายการบินต้นทุนต่ำหลายสายการบิน และเที่ยวบินจำนวนมาก ซึ่งกระชับเวลาแห่งการเดินทางระหว่างภูมิภาคให้สั้นลงและเร็วขึ้น เช่นเดียวกับจำนวนนักท่องเที่ยว

ที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ในระยะเวลาเพียงหนึ่งปีหลังจากนโยบายดังกล่าวถูกนำมาใช้ มีสายการบินที่ทำการบินในประเทศไทยเพิ่มขึ้นจาก 15 สายการบินในปี 2546 เป็น 40 สายการบินในปี 2547 เวลาแห่งการเดินทางที่รวดเร็วและราคาถูก ได้มีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนเมืองเชียงใหม่ให้กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญของไทย ในยุคสมัยดังกล่าว เวลาแห่งการท่องเที่ยวยังถูกทำให้เป็นรูปธรรมเชิงวัตถุผ่านการสร้างโครงสร้างพื้นฐานจำนวนมากที่เปลี่ยนภูมิทัศน์ของเมืองเชียงใหม่ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของภาคเหนือ ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างศูนย์ประชุมและแสดงสินค้านานาชาติ การขยายสนามบินเชียงใหม่ให้เป็นศูนย์กลางการบิน การจัดตั้งสวนสัตว์ไนท์ ซาฟารี อุทยานช้าง โครงการกระเช้าลอยฟ้าดอยสุเทพ โครงการสร้าง Theme Park และโครงการฟิชสวนโลก อีกทั้งยังมีการนำหมีแพนด้าสองตัวจากรัฐบาลจีนมาอยู่ที่สวนสัตว์เชียงใหม่ เพื่อเป็นปัจจัยดึงดูดนักท่องเที่ยว (Aphawatcharut-Charoenmuang, 2005, pp. 418–430) ช่วงเวลาดังกล่าวคือทศวรรษ 2000s (พ.ศ.2543) เป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจโลกกำลังฟื้นตัวจากวิกฤติเศรษฐกิจ โดยเฉพาะประเทศในสหภาพยุโรปซึ่งมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูง ก็ได้ทำให้นักท่องเที่ยวจากประเทศทางยุโรปมาเที่ยวประเทศไทยจำนวนมาก

อย่างไรก็ตาม ลักษณะของเศรษฐกิจที่มีฤดูกาล และรูปแบบการสะสมทุนแบบยืดหยุ่นในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวก็ได้ทำให้ชีวิตของแรงงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวนั้น มีลักษณะที่ไม่มั่นคง งานศึกษาที่ผ่านมาแม้จะมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่มุ่งสร้างความยั่งยืนให้กับเมืองท่องเที่ยว⁵ แต่เป็นการสร้างความยั่งยืนที่เน้นเพียงบางมิติ ได้แก่มิติทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมและการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักโดยมิได้ให้ความสำคัญกับมิติความมั่นคงเรื่องการจ้างงานมากนัก (Dillard, Dujon, & King, 2008; Coles, Fenclova, & Dinan, 2013; Baum, 2018) ดังที่นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวได้เสนอตรงกันว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวโลกนั้นทำงานสะสมทุนบนความไม่มั่นคงของแรงงาน เศรษฐกิจท่องเที่ยวเติบโตได้ก็ด้วยการทำให้การจ้างงานไม่มั่นคงไปเรื่อย ๆ ทั้งนี้เพราะการจ้างงานระยะสั้น แบบเหมาเป็นงาน ๆ ไป เป็นกลวิธีการสะสมทุนแบบยืดหยุ่นอย่างหนึ่ง ที่ช่วยให้นายทุนสามารถสะสมทุน

⁵ ตัวอย่างเช่น โครงการจัดทำยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ.2551–2554 โดยสถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2550) ชุดโครงการแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาเมืองยั่งยืนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวไทย 4.0 โดย มิ่งสรรพ ขาวสะอาด (Khaosaat, 2019) และเมืองยั่งยืนในเชียงใหม่ โดย ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง (Aphawatcharut-Charoenmuang, 2005)

ได้โดยการผลักดันทุนด้านความมั่นคงในชีวิตไปที่แรงงาน โดยแรงงานต้องมี ทุนทักษะเอง และแบกรับความผันผวนเอง (Mooney, 2018; Robinson et al., 2019) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ภาคีเทศบาลฯ คนขับแท็กซี่ และคนขับรถตู้ รถตุ๊กตุ๊ก และหมอนวด ในจังหวัดเชียงใหม่ ก็สะท้อนลักษณะดังกล่าวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในเมืองเชียงใหม่ และในมุมมองของพวกเขา การที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยว เชียงใหม่ที่ผ่านมานี้ไม่เคยเผชิญกับการชะงักงันที่ยาวนาน ทำให้พวกเขาไม่ตระหนัก ถึงความไม่มั่นคงของภาวะแรงงานของตน และยอมรับโดยปริยายว่าการเผชิญกับความผันผวนของงานในระยะสั้น เป็นเรื่องปกติในชีวิตงานการท่องเที่ยว จนกระทั่ง วิกฤตโควิด-19 ที่ได้เปลี่ยนมุมมองที่เคยมีดังกล่าวอย่างสิ้นเชิง

การชะลอการเร่งความเร็วของเวลา: เมืองแม่สอดและเมืองเชียงใหม่ในห้วง โควิด-19

ในการรับมือกับการแพร่ระบาดของโควิด-19 ของรัฐไทย ด้วยการชะลอ การเร่งความเร็วเชิงบังคับ (Forced deceleration) ผ่านมาตรการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การปิดเมือง การเว้นระยะห่างของปฏิสัมพันธ์ การห้ามมิให้มีการเดินทางและ เคลื่อนย้าย ในฐานะที่เป็นการกระทำเชิงการเมืองที่มีเป้าหมายเพื่อตอบสนองต่อ การแพร่ระบาดของโควิด-19 มิได้เพียงก่อให้เกิดความยากลำบากทางเศรษฐกิจ และความกระวนกระวายให้กับผู้คนเท่านั้น หากแต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้น เป็นไป อย่างไม่สม่ำเสมอในกลุ่มคนที่แตกต่างกัน อีกทั้งยังตอกย้ำความเหลื่อมล้ำของเวลา ที่ผลิตซ้ำความแตกต่างทางชนชั้น เชื้อชาติ และสถานะที่ดำรงอยู่ก่อนแล้วให้สาหัส มากยิ่งขึ้น ภาวะดังกล่าวแสดงออกอย่างชัดเจนในเมืองท่องเที่ยว เช่น เชียงใหม่ และเมืองชายแดนอุตสาหกรรม เช่น แม่สอด ที่ในขณะที่ทุนขนาดใหญ่ยังคงสามารถ ดำเนินการผลิตได้อย่างต่อเนื่อง ทุนขนาดเล็กกลับต้องยุติการผลิตลงชั่วคราว จนทำให้บางกิจการต้องล้มเลิกการผลิตลงโดยสิ้นเชิง

คณะผู้เขียนเสนอว่า ความเหลื่อมล้ำของเวลาระหว่างกลุ่มทุนขนาดใหญ่และ กลุ่มทุนขนาดเล็กนี้ สะท้อนข้อเท็จจริงของตรรกะของการแข่งขันภายในระบบทุนนิยมเอง ที่ซึ่งทุนขนาดใหญ่สามารถที่จะชะลอการเร่งความเร็วของเวลาในการผลิตลงในฐานะ ที่เป็นการหยุดพักชั่วคราว (Functional time out) หรือการเลื่อนการผลิตออกไป (moratorium) เพื่อกลับมาเพิ่มความเข้มแข็งและเร่งความเร็วอีกครั้งในอนาคต (Torres & Gros, 2022) ความสามารถดังกล่าวสะท้อนศักยภาพด้านทุนที่เหนือกว่ากลุ่มทุน ขนาดเล็ก ทั้งนี้ กระบวนการชะลอการเร่งความเร็วของเวลาที่เกิดขึ้นจากการแพร่

ระบาดของโควิด-19 มิได้เป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกตรรกะของการเร่งความเร็วของเวลา ที่ควบคุมกำกับการผลิตแบบทุนนิยมแต่อย่างใด หรือเป็นกระบวนการที่ขัดขวางระบบ ทุนนิยมโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้ แม้ว่าการเร่งความเร็วของเวลาจะเป็นระบอบเวลาที่ ทรงอำนาจในสังคมทุนนิยมก็ตามที่ แต่ก็ดำเนินไปบนความสัมพันธ์ที่ตึงแย้งระหว่าง การเร่งความเร็วของเวลากับการชะลอความเร็วด้วยเช่นกัน อันเป็นภาวะการณ์ที่ การแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้ทำให้ปรากฏเด่นชัดขึ้น (Torres & Gros, 2022) และรุนแรงกว่าภาวะการณ์ที่เคยเกิดขึ้นก่อนหน้านี้ เจ้าของกิจการ SME ขนาดเล็ก รายหนึ่ง ได้เปรียบเทียบผลกระทบที่ต่างกันในการรับมือกับการล็อกดาวน์ระหว่าง โรงงานขนาดใหญ่และโรงงานขนาดเล็กให้ฟัง ดังนี้

...อย่างโรงงานขนาดใหญ่เขาไม่ได้ให้เจ้าหน้าที่เข้าไป เขาจัดการ
กันเอง แต่โรงงานเล็ก ๆ แบบที่เขาให้เจ้าหน้าที่เข้ามา โรงงานใหญ่
เขาจะมีระยะเวลาที่ถูกผลกระทบด้วยเงินทุน โรงงานเล็ก ๆ เขาจะปิดตัว
กันเยอะ โรงงานใหญ่ ๆ ก็ทำบับเบิลแอนด์ซีล ทำให้ทำงานต่อไปได้
แต่โรงงานเล็ก ๆ ไม่มีพื้นที่ ซึ่งบับเบิลแอนด์ซีลก็เป็นทุนอย่างหนึ่ง
การรับมือโรงงานใหญ่อาจจะมีทุนในการรับมือโควิดที่มากกว่าโรงงาน
เล็ก เพราะโรงงานเล็กต้องจัดการงานที่ป้อนเข้ามาให้ได้ แต่โรงงาน
ใหญ่ถ้าไม่มีออร์เดอร์เข้ามาก็แย่เพราะแรงงานเขาเยอะ ส่วนใหญ่
เขาจะคุยกับแรงงาน ชี้แจงกัน คุยกัน ตกลงกันช่วงโควิด แรงงานก็ไม่มี
ทางเลือกช่วงโควิด

(เจ้าของโรงงานขนาดเล็ก, ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2565)

ความเหลื่อมล้ำของเวลายังแสดงให้เห็นผ่านการควบคุมกำกับการเคลื่อนย้าย ที่พุ่งเป้าไปยังกลุ่มแรงงานข้ามชาติ และการกีดกันการเข้าถึงวัคซีนในกลุ่มคนที่มิใช่ คนไทย ซึ่งได้ทำให้ช่วงเวลาแห่งโควิด-19 เป็นช่วงเวลาที่สังคมได้แสดงออกถึง การกีดกันทางเชื้อชาติที่ชัดเจนที่สุดในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างสังคมไทยกับ กลุ่มคนที่ปราศจากสัญชาติ ประสบการณ์ของการชะลอการเร่งความเร็วเชิงบังคับ จึงเป็นประสบการณ์ที่แตกต่างกันในกลุ่มคนต่างชนชั้น และต่างเชื้อชาติ ที่ซึ่ง การสร้างความเป็นอื่นและการเอารัดเอาเปรียบ การกดขี่แรงงาน ดำเนินไปอย่างเข้มข้น ในช่วงเวลาดังกล่าว อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจคือการควบคุมการชะลอการเร่ง

ความเร็วของเวลานั้น ไม่ได้ดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอ หรือเสมอภาคในทุกภาคส่วน เพราะในขณะที่ภาคการผลิตและการเดินทางข้ามแดนของแรงงานข้ามชาติถูกควบคุมอย่างเข้มงวด ภาคการค้าข้ามพรมแดน กลับเป็นภาคที่ได้รับการผ่อนปรน และดังนั้นจึงเปิดโอกาสให้กลุ่มการค้าปลีกขนาดใหญ่สามารถเติบโตได้อย่างก้าวกระโดดจากสถานการณ์โควิด-19⁶

เมืองแม่สอดเริ่มมีการสั่งปิดสถานศึกษา สถานบันเทิงหลังจากที่มีการระบาดรอบแรกในกลางปี 2563 และมีการแพร่ระบาดหนักในรอบที่สองในช่วงระหว่างธันวาคม 2563-มีนาคม 2564 โดยเริ่มนำมาตรการการล็อกดาวน์มาใช้ในเดือนมกราคม 2564 ในการสั่งปิดชุมชนอิสลามเป็นแห่งแรก ตามด้วยชุมชนอื่น ๆ ที่ส่วนใหญ่เป็นชุมชนของแรงงานข้ามชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่คนไทย เช่น ชุมชนวัดหลวง และชุมชนบัวควง เป็นต้น โดยคำสั่งปิดชุมชน ห้ามมิให้คนในชุมชนออกไปภายนอกดำเนินไปเป็นระยะเวลา 14-21 วัน นอกจากนี้ยังมีการตั้งด่านตรวจคัดกรอง 6 จุด ในพื้นที่เทศบาล การตรวจคัดกรองที่สนามบินแม่สอด โดยเทศบาลสนับสนุนถุงยังชีพให้กับบ้านที่ถูกล็อกดาวน์ และตั้งจุดรับของบริจาคจากประชาชน ซึ่งมีผู้มาบริจาคเครื่องอุปโภคบริโภคจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง และเมื่อจำนวนผู้ป่วยเพิ่มมากขึ้น จนเกินขีดความสามารถของโรงพยาบาลในการรับคนไข้ ก็ได้มีการตั้งโรงพยาบาลสนามของเทศบาลแม่สอดขึ้นในที่สุด นอกจากนี้ในกลุ่มของชาวอิสลามเองก็มีการตั้งศูนย์ CI (Community Isolation) ขึ้นที่โพธิ์วิทยาลัย เพื่อดูแลผู้ป่วยชาวพม่าและแรงงานข้ามชาติแยกต่างหากออกไป ทั้งนี้ การจัดส่งวัคซีนมายังแม่สอดเริ่มต้นในเดือนมีนาคม 2564 การแจกจ่ายวัคซีนให้กับเจ้าหน้าที่และผู้ปฏิบัติงานเริ่มต้นในเดือนมีนาคม และผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไปในเมษายน-พฤษภาคม ทั้งเจ้าหน้าที่เทศบาล และผู้ประกอบการรายใหญ่ที่ได้สัมผัสการณ์มีความเห็นตรงกันว่า การที่หน่วยงานด้านสาธารณสุขในเมืองแม่สอด มีประสบการณ์เกี่ยวกับการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคข้ามพรมแดนมาก่อน เช่น โรคเท้าช้าง โรคฉี่หนูโรค ทำให้

⁶ ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 จังหวัดตากได้สั่งปิดสะพานมิตรภาพฯ ที่ 1 เพื่อควบคุมการเคลื่อนย้ายของคน โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติและผู้เข้ามาจับจ่ายซื้อสินค้ารายย่อยจากพม่า ในขณะที่ผ่อนปรนให้สะพานมิตรภาพที่ 2 ซึ่งขนถ่ายสินค้าระหว่างไทยและเมียนมาร์ เปิดทำการได้เป็นปกติ ยังผลให้กลุ่มค้าปลีกรายใหญ่สามารถขายสินค้าข้ามพรมแดนได้โดยไม่ได้รับผลกระทบ และด้วยมูลค่าการส่งออกที่สูงขึ้นกว่าช่วงเวลาก่อนหน้าวิกฤตการณ์โควิด-19 ในขณะที่ตลาดที่พึ่งพาการซื้อสินค้ารายย่อยจากลูกค้าและนักท่องเที่ยวข้ามแดน เช่น ตลาดริมเมย และร้านค้าปลีกทั้งหลาย ได้รับผลกระทบอย่างหนักหน่วง จนร้านค้าปลีกรายย่อยจำนวนมากจำเป็นต้องปิดกิจการลง

มีการเตรียมการและรับมือกับโควิด-19 ได้ค่อนข้างดี ทั้งในเรื่องของการตรวจคัดกรอง การรักษา และการรองรับของสถานพยาบาล อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการโควิด-19 ของกลุ่มคนที่มีเชื้อคนไทย ทั้งผู้ที่มิได้มีสัญชาติไทย และแรงงานข้ามชาติชาวพม่า ซึ่งเป็นประชากรที่มีอยู่กว่าครึ่งของประชากรในเมือง กลับแตกต่างออกไป ทั้งในเรื่องของการเข้าถึงวัคซีน และการปิดชุมชน และปิดโรงงานขนาดเล็กทั่วเมือง

ในกรณีเมืองท่องเที่ยวเช่น เมืองเชียงใหม่ วิกฤติการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 ได้ก่อให้เกิดระเบิดเวลาของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ขบวนการระบาดของโรคโควิด-19 ที่เมืองอุฮั่น ประเทศจีนในช่วงรอยต่อระหว่างปลายปี 2562 และต้นปี 2563 นั้นส่งผลกระทบต่อเมืองเชียงใหม่ก่อนที่จะพบผู้ติดเชื้อรายแรกในเดือนมีนาคม 2563 ด้วยความที่เป็นเมืองท่องเที่ยวซึ่งต้องมีผู้คนต่างถิ่นเดินทางเข้าจังหวัดเป็นจำนวนมากอย่างเป็นปกติ ทำให้มีความกังวลเกี่ยวกับการระบาดในเชียงใหม่ตั้งแต่ก่อนการประกาศล็อกดาวน์ การจำกัดการเดินทางข้ามจังหวัดในต้นเดือนมีนาคม 2563 ส่งผลให้เกิดการชะลอการเดินทางมาเยือนเชียงใหม่ของนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจีน ในเดือนกุมภาพันธ์ 2563 หน่วยงานรัฐและภาคเอกชนจึงร่วมกันจัดงานเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวในเชียงใหม่ โดยจัดงาน We Love Chiang Mai ขึ้น แต่เดิมตามแผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ นั้น กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมในปีงบประมาณ พ.ศ.2565 แต่ได้มีการนำมาดำเนินการก่อนเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวเชียงใหม่ในช่วงเริ่มต้นของการระบาดของโรคโควิด-19 อย่างไรก็ตาม กิจกรรมดังกล่าวกลับไม่ประสบความสำเร็จ

จังหวัดเชียงใหม่พบผู้ป่วยรายแรกในเดือนมีนาคม 2563 โดยเป็นคนไทยที่ทำงานในประเทศพม่าและลักลอบข้ามชายแดนกลับมายังเชียงใหม่ การพบผู้ติดเชื้อทำให้เกิดความไม่ลงรอยกันระหว่างการเป็นเมืองท่องเที่ยวกับความกังวลต่อโรคระบาด โดยแม้จะมีความต้องการนักท่องเที่ยว แต่ก็มี การนำเสนอในสื่อออนไลน์และโซเชียลมีเดียถึงความกังวลว่านักท่องเที่ยวจะทำให้เกิดการระบาด เพราะมักไม่ยอมใส่หน้ากาก (Chaing Mai yang lanla, 2020)

เมื่อมีการงดเที่ยวบินเข้าประเทศไทยในวันที่ 25 มีนาคม 2563 ได้ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินทางเข้าประเทศไทยได้ อย่างไรก็ตาม ในช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน ยังมีนักท่องเที่ยวตกค้างอยู่เป็นจำนวนมาก โรงแรมยังพอมีรายได้จากนักท่องเที่ยวเหล่านี้ แต่เมื่อนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางกลับประเทศของพวกเขาได้ จำนวนนักท่องเที่ยวก็ลดลง มีรายงานว่า กิจกรรมในย่านท่องเที่ยวสำคัญ

อย่างย่านคูเมืองเก่าและท่าแพ ปิดกิจการถึงร้อยละ 40 ผู้ให้ข้อมูลจากสมาพันธ์ผู้ประกอบการจังหวัดเชียงใหม่ประเมินว่า กลุ่มธุรกิจที่ได้รับผลกระทบโดยตรงและหนักที่สุด นอกจากโรงแรมหรือบริษัททัวร์แล้ว ก็ยังรวมถึงห่วงโซ่ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้แก่ ธุรกิจรถเช่า ของที่ระลึก หัตถกรรม ธุรกิจจัดงานอีเวนต์ และงานประชุม (MICE) หรืองานแสดงสินค้า กลุ่มงานบริการต่าง ๆ เช่น กิจการนวดหรือกิจการสปา และกลุ่มผู้ค้ารายย่อยตามตลาดนัด⁷ ผู้ให้ข้อมูลจากสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวยังประเมินว่า การระบาดและมาตรการควบคุมโรคทำให้มีการปิดกิจการโรงแรมหรือขายกิจการประมาณร้อยละ 50 และอีกร้อยละ 50 ที่ยังเปิดอยู่ในช่วงเวลาดังกล่าวก็มีหนี้ และมีส่วนน้อยที่ยังอยู่ได้ นอกจากกลุ่มธุรกิจโรงแรมที่ได้รับผลกระทบแล้วยังมีธุรกิจท่องเที่ยวอื่น ๆ และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ของที่ระลึก รถเช่า ปางช้าง มัคคุเทศก์ และการท่องเที่ยวแบบผจญภัยที่ได้รับผลกระทบมาก

ในช่วงสามเดือนแรกของปี 2564 หลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีธุรกิจที่แจ้งปิดกิจการมากถึง 826 ราย มูลค่า 1,861 ล้านบาท (Department of Business Development, 2020; 2021) ย่านการค้าสำคัญของเมืองเชียงใหม่ อาคารพาณิชย์ต่าง ๆ ล้วนปิดเจียบและขึ้นป้ายให้เช่าตึกหรือเช่ากิจการเป็นจำนวนมาก รายได้ของการท่องเที่ยวในปี พ.ศ.2563 ลดลงจากปีก่อนหน้าถึงเท่าตัว เหลือเพียง 49,738.80 ล้านบาท จาก 110,670.33 ล้านบาท สอดคล้องกับการที่จำนวนผู้มาเยือนจังหวัดเชียงใหม่ลดลงครึ่งหนึ่งจากปี 2562 จาก 10,863,150 คน เหลือเพียง 6,068,037 คน และจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติลดลงถึงกว่าร้อยละ 80 เวลาแห่งการท่องเที่ยวในเมืองเชียงใหม่ ได้หยุดลงอย่างสิ้นเชิงในช่วงเวลา 1 ปี หลังการแพร่ระบาดของโควิด-19

เวลาราชการในห้วงโควิดกับความเหลื่อมล้ำของเวลา

การยุติการเคลื่อนตัวของเวลาแห่งการท่องเที่ยวในเมืองเชียงใหม่ได้ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ที่สาหัสต่อแทบทุกกลุ่มคนที่ผูกชีวิตของตนเข้ากับเวลาแห่งการท่องเที่ยว รัฐในระดับจังหวัด ได้พยายามใช้มาตรการต่าง ๆ เพื่อประท้วงความเป็นอัมพาตของเวลาแห่งการท่องเที่ยว เช่น การเยียวยา การให้กู้เป็นกรณีพิเศษสำหรับอาชีพและธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และการลดดอกเบี้ยเงินกู้และเว้นดอกเบี้ยเงินกู้อัตโนมัติมาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยว ได้แก่ การส่งเสริมทัวร์ อสม. โครงการ

⁷ สัมภาษณ์ 16 กรกฎาคม 2564

เราเกี่ยวข้องกัน 4 ระยะ โครงการเพื่อยกระดับมาตรฐานป้องกันโรค COVID-19 ในการท่องเที่ยว ได้แก่ โครงการมาตรฐาน SHA SHA+ และ SHA Extra+ และโครงการ Chiang Mai Charming ตลอดจนโครงการจัดงานแสดงต่าง ๆ เช่น งานแสดงคอนเสิร์ต และงานเทศกาลดอกไม้ นอกจากนี้ยังมีมาตรการช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มต่าง ๆ เช่น โครงการฝึกอบรมหรือจ้างงานต่าง ๆ

แต่มาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ ดำเนินไปด้วยเวลาแบบระบบราชการที่มีได้ถูกกำกับด้วยคุณค่าของความเร่งด่วนที่ Rosa (2013) และ Hassan (2009) ได้เสนอไว้ว่าเป็นคุณค่าเชิงเวลาของโลกเสรีนิยมใหม่ในปัจจุบัน ระบบเวลาราชการในห่วง COVID-19 ของไทย กลับถูกกำกับด้วยระเบียบ ข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งสร้างข้อกีดขวางบนความสับสนระหว่างความมั่นคงของชาติกับความมั่นคงด้านสาธารณสุขและความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ที่นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำของเวลาระหว่างกลุ่มทุนที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ กับผู้ประกอบการรายย่อย และแรงงานอิสระต่าง ๆ

ในช่วงแรกของการประกาศห้ามกิจกรรมที่เสี่ยงต่อการทำให้เกิดการระบาดของโควิด-19 ไม่ว่าจะเป็น การห้ามนั่งกินในร้านอาหาร การปิดสถานบันเทิง ร้านทำผม ร้านบริการต่าง ๆ นั้น ศูนย์การค้าขนาดใหญ่ และร้านสะดวกซื้อของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ กลับไม่ต้องถูกปิดดังเช่นร้านค้าขนาดย่อย ซึ่งหมายความว่าเวลาทางเศรษฐกิจของกลุ่มทุนขนาดใหญ่สามารถเดินต่อไปได้ ในขณะที่เวลาทางเศรษฐกิจของผู้ประกอบการรายย่อยกลับถูกบังคับได้ยุติลง ขณะเดียวกัน แม้จะมีการเยียวยาเล็กน้อยให้กับกิจการที่ต้องหยุดดำเนินกิจการชั่วคราว แต่ผลกระทบจากการการล็อกดาวน์นั้นไม่ได้เกิดขึ้นแต่กับกิจการดังกล่าวเท่านั้น หากแต่เกิดกับกิจการอื่น ๆ อีกหลายอย่าง ดังที่เจ้าของกิจการที่เกี่ยวข้องท่องเที่ยวหลายคนได้เล่าว่า เมื่อถามทางราชการว่ามีแนวทางในการช่วยเหลือเยียวยาในเบื้องต้นอย่างไร ก็มักได้คำตอบว่า ทางราชการมิได้มีนโยบายสั่งปิดโรงแรม หรือสั่งปิดทัวร์ ดังนั้นจึงไม่อยู่ในกลุ่มที่จะได้รับความช่วยเหลือในช่วงแรกของการล็อกดาวน์ ตัวแทนหน่วยราชการ เช่น อบจ. เชียงใหม่ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ทางภาครัฐเองก็มีความพยายามช่วยเหลือเยียวยาและป้องกันโรคอย่างเต็มที่ เช่น การแจกหน้ากากอนามัย หรือสเปรย์ น้ำยาฆ่าเชื้อ ในพื้นที่ที่มีผู้ติดเชื้อมากก็มีการแจกจ่ายถุงยังชีพเพื่อช่วยเหลือประชาชน แต่จากประสบการณ์ของประชาชนที่ได้รับผลกระทบ พวกเขากลับไม่รู้สึกรับได้รับความช่วยเหลือเท่าที่ควร หลายคนเล่าว่าการแจกถุงยังชีพนั้นเสมือนแทบไม่ได้อะไรเลยเพราะที่ผ่านมาได้มีการแจกเพียงสองครั้งเท่านั้น นอกจากนี้ การให้เงินเยียวยายังถูกกำหนดด้วยระเบียบต่าง ๆ ทั้งในแง่รายได้ กล่าวคือ หากมีบัตรคนจน

ก็ไม่มีสิทธิ์ใช้โครงการคนละครึ่ง ซึ่งเป็นการที่รัฐออกเงินให้ประชาชนซื้อของกับร้านค้าและบริการที่เข้าร่วมโครงการ โดยรัฐออกเงินให้ครึ่งหนึ่ง

ในแง่ของการกระจายวัคซีน ซึ่งเป็นสิ่งที่หลายฝ่ายเชื่อว่าจะเป็นมาตรการที่ช่วยให้ฟื้นฟูเชิงใหม่ได้เร็วที่สุดนั้น จากประสบการณ์ของผู้ประกอบการและผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว พบว่า การกระจายวัคซีนกลับมีความล่าช้า ดังที่ตัวแทนจากสมาพันธ์ผู้ประกอบการเชียงใหม่ได้แสดงความเห็นว่าเป็นเพราะระบบบริหารจัดการแบบราชการที่เป็นแบบบนลงล่างเป็นการสั่งการแบบ Single command ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงเวลาของราชการ ที่ควบคุมกำกับด้วยระเบียบราชการ ส่งผลให้การกระจายวัคซีนเกิดความล่าช้า ทั้งที่การเร่งความเร็วนั้น จะเป็นสิ่งที่จะช่วยแก้ไขสถานการณ์ที่สำคัญอย่างทันการได้

ความล่าช้าของการกระจายวัคซีนของทางภาครัฐ ได้ทำให้ผู้ประกอบการและสมาคมธุรกิจท่องเที่ยว ต้องใช้ความพยายามในการจัดหาวัคซีนเอง โดยรวบรวมรายชื่อและขอวัคซีนจากทางจังหวัดเพื่อฉีดให้ภาคธุรกิจและผู้เป็นแรงงานท่องเที่ยว ก่อนจำนวน 1,150 ราย จากนั้นสมาคมฯยังต้องสั่งซื้อวัคซีนซิโนฟาร์มเองอีก 6,000 โดส จากสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ โดยรวมเงินจากสมาชิกไปซื้อในนามองค์กร นอกจากปัญหาการเข้าถึงวัคซีนแล้ว การเข้าถึงโครงการช่วยเหลือผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างโครงการเที่ยวด้วยกันนั้น ก็มีกลุ่มที่ไม่สามารถเข้าถึงการช่วยเหลือได้ เพราะระเบียบและข้อกำหนดเกี่ยวกับกิจการโรงแรมของราชการ ซึ่งได้จำกัดสิทธิของโรงแรมที่จะเข้าร่วม โดยในระยะ 1-3 นั้น โรงแรมที่จะเข้าร่วมได้ต้องมีการจดทะเบียนธุรกิจโรงแรมอย่างถูกต้องเท่านั้น แต่กิจการโรงแรมและที่พักในเมืองเชียงใหม่จำนวนมากไม่สามารถจดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมายได้ ทั้งนี้เพราะกฎหมายผังเมืองเกี่ยวกับอาคารนั้นไม่มีความยืดหยุ่นเพียงพอ ผู้ประกอบการที่พักแรมจำนวนมากโดยเฉพาะกิจการขนาดเล็ก อยู่ในอาคารที่ไม่ถูกต้องตามข้อกำหนดของการเป็นอาคารสาธารณะ ซึ่งต่างกับข้อกำหนดของอาคารพาณิชย์ ผู้ประกอบการโรงแรมบางรายได้ซื้อหรือเช่าอาคารพาณิชย์ในย่านท่องเที่ยวมาแล้ว ก็ไม่สามารถจะปรับปรุงให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของอาคารสาธารณะได้ง่าย นอกจากนั้น ขั้นตอนในการขอใบอนุญาตในการประกอบกิจการที่พักแรม ยังมีความยุ่งยากและใช้เวลานาน ทำให้มีกิจการที่พักจำนวนมากที่ไม่สามารถเข้าร่วมโครงการเราเที่ยวด้วยกันได้ ในระยะที่ 1-3 ของโครงการเราเที่ยวด้วยกัน ทั้งนี้ มีโรงแรมอย่างน้อยที่ไม่สามารถได้รับประโยชน์จากโครงการดังกล่าวประมาณเกือบสองพันแห่ง นอกจากนี้แล้ว การได้รับเงินช่วยเหลือของโครงการก็กินเวลานานนับเดือน

ในขณะที่เวลาของราชการ เดินไปอย่างล่าช้าไม่ทันการณ์กับความคาดหวังของผู้คนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แต่ความเร็วของการสะสมทุนของนายทุนรายใหญ่นั้นกลับมิได้ช้าลง และอาจเร็วขึ้นอีกด้วย โดยเฉพาะทุนการเงิน ผู้ประกอบการและผู้มีอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวต่างเห็นว่า มาตรการ การยกเว้นดอกเบี้ย และการพักหนี้ หรือแม้กระทั่งการให้กู้ในกรณีพิเศษ ไม่ได้ช่วยอะไรมาก แต่ทำให้เจ้าของเงิน คือธนาคาร ทั้งของรัฐ และธนาคารพาณิชย์สะสมทุนได้มากขึ้น เพราะการลดดอกเบี้ยและการพักหนี้ นั้น เป็นเพียงระยะสั้น ๆ เป็นการเอาดอกเบี้ยค้างชำระไปพบกับเงินต้น ซึ่งยิ่งทำให้ผู้กู้นั้น เป็นหนี้มากขึ้นไปอีก ผู้ขับแท็กซี่รายหนึ่งได้เล่าว่า เธอเสียรายได้ที่ค้างชำระหนี้ผ่อนบ้าน เพราะทำให้เธอเป็นหนี้มากขึ้นจนรู้สึกว่าจะแทบจะมีเงินไม่พอจ่ายดอกเบี้ย และแม้จะมีการประกาศให้ธุรกิจและอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวสามารถกู้เงินได้ แต่ในทางปฏิบัติ จากประสบการณ์ของมัคคุเทศก์หลายราย พบว่าทำอย่างไรพวกเขาก็ไม่สามารถกู้ได้ เพราะธนาคารก็ยังคงใช้ระเบียบเดิมในการอนุมัติให้ได้เงินกู้ กล่าวคือต้องมีรายได้ประจำเท่านั้น

ความเหลื่อมล้ำของเวลากับการกีดกันทางเชื้อชาติในห้วงเวลาโควิด-19

ความเหลื่อมล้ำของเวลา ยังแสดงให้เห็นผ่านการกระจายวัคซีนในเวลาที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้ที่มีสัญชาติและไม่มีสัญชาติไทย ความไม่เสมอภาคของเวลาได้ทำหน้าที่กีดกันทางเชื้อชาติที่เข้มข้นในห้วงเวลาของโควิด-19 และในหลายกรณีนำมาสู่โศกนาฏกรรมของผู้ที่รัฐกีดกันออกจากความเป็นพลเมือง เจ้าของโรงงานอิเล็กทรอนิกส์ขนาดเล็กที่เปลี่ยนกิจการมาจากการตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูปในช่วงวิกฤตโควิด-19 ได้เล่าให้ฟังถึงการเสียชีวิตของมารดาและญาติที่ใกล้ชิด อันเนื่องมาจากการติดเชื้อโควิด-19 และการได้รับวัคซีนที่ล่าช้าของกลุ่มผู้ที่มีสัญชาติไทย สิ่งที่น่าสนใจคือ ในครอบครัวของเธอ ผู้ที่ได้รับวัคซีนก่อนคือผู้ที่มีสัญชาติไทย และดังนั้นจึงรอดชีวิต มารดาของผู้ประกอบการรายย่อยรายนี้ เป็นหนึ่งในบรรดาผู้เสียชีวิตจากโควิด-19 ในปี 2563 ที่ความไม่เป็นพลเมืองกลายเป็นปัจจัยที่คร่าชีวิตของผู้คน ที่จำนวนไม่น้อยอาศัยอยู่ในประเทศมาเป็นเวลานาน แต่กลับไม่ถูกนับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกของชาติในห้วงเวลาที่วิกฤต แม้ว่าในปัจจุบัน (2565) ผู้ไม่มีสัญชาติไทยและแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่จะได้รับวัคซีนป้องกันโควิด-19 กันแล้วเป็นส่วนใหญ่ ทั้งจากที่นายจ้างจัดหาให้เองตั้งแต่ปี 2564 โดยไม่ขอบริการสาธารณสุขที่ล่าช้าของรัฐ แต่การจัดหาวัคซีนให้กับเด็กนักเรียนที่ไม่มีสัญชาติไทยกลับยังถูกจำกัดด้วยประเด็นเรื่องความเป็นพลเมือง ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ของเทศบาล

เมืองแม่สอด ได้กล่าววาทะที่จัดให้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียนนั้น แม้ในปัจจุบันยังคงสามารถจัดให้ได้เฉพาะกับเด็กนักเรียนไทยเท่านั้น เนื่องจากระเบียบราชการยังไม่อนุญาตให้จัดให้กับนักเรียนที่ไม่มีสัญชาติไทย ผู้ปฏิบัติงานต้องใช้วิธีรวัดขึ้นจำนวนหนึ่งให้เป็นวาทะเสีย เพื่อจะได้สามารถนำไปใช้จัดให้กับนักเรียนไร้สัญชาติ เพราะตระหนักดีว่า การแพร่ระบาดและการติดต่อของโรคนี้ไม่ได้เกี่ยวกับการมีหรือไม่มีสัญชาติ⁸

การเมืองของเวลา ยังสะท้อนผ่านมาตรการการล็อกดาวน์ ที่มักพุ่งเป้าไปยังกลุ่มชนที่เป็นอื่น และเชื่อว่าเป็นต้นตอของการแพร่ระบาดของโรค ดังในกรณีเมืองแม่สอด ชุมชนอิสลาม ซึ่งเป็นย่านที่เป็นที่อยู่ของชาวมุสลิมและแรงงานข้ามชาติเป็นกลุ่มเป้าหมายแรก ๆ ที่ถูกปิดชุมชน มาตรการดังกล่าวก่อให้เกิดความกินแหนงแคลงใจขึ้นในกลุ่มชนที่มีเชื้อคนไทย ที่ถูกกำหนดให้เป็นเป้าหมายหลักในการถูกปิดชุมชนเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้แรงงานข้ามชาติที่อาศัยอยู่ในชุมชนดังกล่าวไม่สามารถออกไปทำงานภายนอกได้ นอกจากการล็อกดาวน์แล้ว ความเหลื่อมล้ำด้านเวลายังสะท้อนผ่านการเลือกปฏิบัติของราชการไทยต่อแรงงานข้ามชาติ เมื่อจังหวัดตากได้ประกาศให้มีเคอร์ฟิวจำกัดการออกจากบ้านของคนต่างด้าวที่อาศัยอยู่ใน อำเภอแม่สอด โดยกำหนดเวลาไว้ระหว่าง 20.00–04.00 น. ในขณะที่ประชาชนคนไทยทั่วไปนั้น กำหนดเวลาเคอร์ฟิวไว้ระหว่าง 23.00–04.00 น. เคอร์ฟิวที่แตกต่างกันดังกล่าวไม่เพียงสะท้อนการกีดกันทางเชื้อชาติผ่านความเหลื่อมล้ำของเวลาระหว่างพลเมืองไทยและผู้ที่มิใช่คนไทยเท่านั้น หากแต่เป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นอื่นทางเวลา ที่ผลิตสร้างภาพลักษณ์ของกลุ่มแรงงานข้ามชาติในฐานะผู้ที่แพร่เชื้อและต้องถูกควบคุมอย่างเข้มงวด กระบวนการดังกล่าวมีส่วนสำคัญที่สร้างปฏิกิริยาการรังเกียจทางเชื้อชาติขึ้นระหว่างคนไทยและกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในห้วงการระบาดของโควิด-19⁹

⁸ สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองแม่สอด 14 ธันวาคม 2565

⁹ แรงงานข้ามชาติในแม่สอดหลายคนให้ความเห็นว่าในช่วงการล็อกดาวน์และการประกาศเคอร์ฟิวนั้น พวกเขาต้องเผชิญกับการเหยียดเชื้อชาติจากผู้ค้าในตลาดและละแวกบ้านอย่างไม่เคยประสบมาก่อน แม้บางคนพูดจาเหน็บแนมพวกเขาว่าเป็นผู้แพร่เชื้อโรค ในขณะที่บางคนไม่ยอมขายสินค้าให้หรือมีเช่นนั้นก็โยนเงินทอนให้อย่างเสียมิได้

ติดกับที่ การรอคอย และเวลาแห่งการทบทวน

ห้วงการระบาดของโควิด-19 อันยาวนานกว่า 3 ปี นั้น ไม่ได้เป็นเพียงภาวะของการชะลอการเร่งความเร็วของเวลาเท่านั้น หากแต่ยังเป็นช่วงเวลาแห่งประสบการณ์ที่ผู้คนต้องเผชิญกับสภาวะที่ชีวิตถูกแขวนไว้กับเวลาที่หยุดนิ่ง และการรอคอย แน่นอันทว่า ประสบการณ์แห่งการติดกับแห่งเวลานั้น ไม่ได้ดำเนินไปอย่างเสมอภาคในผู้คนต่างชนชั้น และเชื้อชาติ และในขณะเดียวกัน การติดกับอยู่ในเวลาก็มิใช่กระบวนการที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติจากการแพร่ระบาดของโรค หากแต่เป็นกระบวนการที่สะท้อนการเมืองของเวลาเป็นอย่างดี

ในห้วงแห่งการล็อกดาวน์ที่เกิดขึ้นในระหว่างปี 2563-2564 กลุ่มทุนที่มีขนาดของทุนที่ใหญ่กว่า มีพื้นที่มากกว่า มีเสถียรภาพของการผลิตและการบริการสูงกว่า กลุ่มทุนขนาดเล็ก และมีเวลาเตรียมการน้อยกว่า สามารถทบทวนต่อเวลาแห่งการล็อกดาวน์ได้ดีกว่ากลุ่มผู้ประกอบการขนาดย่อย และทั้งยังได้รับการผ่อนผันด้วยมาตรการบับเบิลและซิล ทำให้สามารถดำเนินการผลิตต่อไปได้ แม้ในขนาดที่เล็กลง ขณะเดียวกันกลุ่มทุนการค้าปลีกขนาดใหญ่กลับได้รับการยกเว้นจากเวลาราชการ ให้สามารถดำเนินกิจการค้าต่อไปได้ ไม่ว่าจะเป็นการค้าข้ามพรมแดนในแม่สอด หรือการค้าขายสินค้าในเมืองก็ตามที่

สำหรับทุนขนาดกลางและขนาดย่อยนั้น กลับไม่ได้รับการยกเว้นจากเวลาราชการเช่นเดียวกับทุนขนาดใหญ่ กลุ่มธุรกิจรายย่อยจำนวนมากไม่น้อย ต้องปิดกิจการลง และไม่อาจผ่านเวลาที่ไมเคิลสันโหวทางเศรษฐกิจนี้ไปได้ ในขณะที่ผู้ประกอบการรายย่อยบางราย เลือกที่จะทดลองเปลี่ยนประเภทของกิจการ เพื่อแสวงหาตลาดใหม่ ๆ ที่มีการแข่งขันน้อยกว่า เช่น การเปลี่ยนจากธุรกิจสิ่งทอไปทดลองทำธุรกิจอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นที่ต้องการในอุตสาหกรรมใน EEC เป็นต้น

การติดกับที่ ยังเป็นห้วงเวลาที่เต็มไปด้วยความขมขื่นและรุนแรง สำหรับผู้ประกอบการรายย่อย และกลุ่มคนที่มีได้มีทุนมากพอที่จะคอยอยู่กับที่ในเวลาที่ยาวนานโดยปราศจากรายได้ ในขณะที่หนีพอกพูน ในปี 2563 ที่มีการระบาดของโรค COVID-19 ระลอกแรก เชียงใหม่เป็นจังหวัดอันดับสามของประเทศที่มีอัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จ ตามข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุข (Health KPI) ในปีดังกล่าว เชียงใหม่มีจำนวนผู้ที่ฆ่าตัวตายสำเร็จ 238 คน และในปี 2564 มีจำนวนผู้ที่ฆ่าตัวตายสำเร็จ 203 คน รวมเป็น 441 คน ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2562 ถึงร้อยละ 30 ขณะที่จำนวนผู้เสียชีวิตจากโรค COVID-19 ในจังหวัดเชียงใหม่นับตั้งแต่เริ่มมีการระบาดจนถึงปัจจุบัน (มกราคม พ.ศ.2566) เป็นเวลาเกือบสามปี มีจำนวนทั้งสิ้น 529 คน

แม้ไม่อาจกล่าวได้อย่างชัดว่าการฆ่าตัวตายที่เกิดขึ้นทุกกรณีนั้นเกี่ยวข้องกับ ความเปลี่ยนแปลงจากวิกฤติการณ์โรค COVID-19 ที่สร้างความกดดันในชีวิตให้กับ ผู้คน แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าภาวะการถดถอยของเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการชะงักงัน ของการท่องเที่ยวมีส่วนในการผลักดันให้บางคนเลือกทางออกจากปัญหาด้วยการ จบชีวิตของตนเอง

สิ่งที่น่าสนใจคือ ในช่วงเวลาหลังโควิด-19 ในขณะที่การเร่งความเร็วของเวลา ของการผลิตและการบริการ ได้ค่อย ๆ พ้นตัวขึ้นมาทั้งในเมืองเชียงใหม่และ เมืองแม่สวด เวลาราชการยังคงดำเนินไปเช่นเดิม โดยไม่สัมพันธ์กับบริบทของเวลา เฉพาะใด ๆ และไม่จำเป็นต้องตอบสนองต่อความจำเป็นด้านเวลาของภาคการผลิต โดยเฉพาะความต้องการด้านแรงงาน และการขูดรีดเวลาแห่งการผลิตในรูปแบบ ของการเรียกเก็บส่วยและสินบน ก็ได้กลับมามีบทบาทที่เข้มข้นกว่าเดิม ทั้งในเมือง ชายแดน และเมืองท่องเที่ยว ที่ซึ่งแรงงานข้ามชาติเป็นกำลังสำคัญของการฟื้นฟูเมือง ในยุคหลังโควิด-19

การทานทนต่อเวลาที่หยุดนิ่งในตลอดสามปีที่ผ่านมาของผู้คนในเมืองแม่สวด และเมืองเชียงใหม่ ยังได้เปิดเผยให้เห็นถึงโครงสร้างความสัมพันธ์แบบพึ่งพาของ เศรษฐกิจของทั้งสองเมืองต่อเศรษฐกิจของโลกาภิวัตน์ เพราะทั้งอุตสาหกรรมสิ่งทอ รับเหมาช่วงของแม่สวด และอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของเชียงใหม่ ต่างก็พึ่งพาเวลา ทางเศรษฐกิจของโลกภายนอกทั้งสิ้น การหยุดการไหลเวียนของนักท่องเที่ยว และการยุติคำสั่งการผลิต ได้สร้างวิกฤตที่สาหัสให้กับเมืองทั้งสองจนเป็นอัมพาต ภาวะดังกล่าวสะท้อนความเปราะบางของเศรษฐกิจรับเหมาช่วง และเศรษฐกิจ ท่องเที่ยว ที่เป็นรากฐานของเมืองทั้งสองเป็นอย่างดี

ในวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น กลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่มีทุนในแง่เวลามากกว่ากลุ่มทุน ขนาดเล็กและผู้ประกอบการรายย่อยอื่น ๆ ด้วยสัญญาจ้างผลิต และคำสั่งซื้อ จากทุนภายนอกที่ยาวนานกว่าล่วงหน้าเป็นปี และมีพื้นที่การผลิตที่มีขนาดใหญ่กว่า โรงงานขนาดเล็ก ดังนั้น ถึงแม้จะต้องลดระดับของกำลังการผลิตลง ซึ่งทำให้รายได้ ลดลง แต่โดยส่วนใหญ่ก็ได้ส่งผลให้การผลิตต้องหยุดชะงักหรืออยู่ในขั้นวิกฤต ซึ่งแตกต่างไปจากกลุ่มทุนขนาดเล็ก ที่มีเวลาทางการผลิตระยะสั้น และปราศจาก ความมั่นคง เนื่องจากการผลิตส่วนใหญ่ไม่มีสัญญาจ้างผลิต แต่เป็นการรับงาน จากนายหน้าอีกทอดหนึ่ง การขาดทั้งเวลาการผลิตอันมั่นคง และพื้นที่ที่จะทำการผลิต ในระบบบัญชีและซิลได้ทำให้โรงงานขนาดเล็กไม่อาจดำเนินกิจการต่อไปได้ ในกรณีของเมืองเชียงใหม่ กิจการรายย่อยจำนวนไม่น้อยจำเป็นต้องปรับตัวด้วย

การเปลี่ยนประเภทกิจการ ไม่ว่าจะเป็นการหันไปผลิตสินค้าชนิดอื่น การเปลี่ยนโรงแรมให้เป็นหอพัก การพักกิจการ ไปจนถึงการขายกิจการ สำหรับแรงงานข้ามชาติและผู้ประกอบการอิสระทั้งหลาย การดำรงอยู่ในช่วงเวลาที่ปราศจากงาน เป็นช่วงเวลาที่ผู้คนต่างพากันนำเงินที่เก็บสะสมไว้ที่มีอยู่ไม่มากออกมาใช้จ่ายอย่างมั่วยั่ว และปากกัดตีนถีบทำงานรับจ้างในที่ต่าง ๆ เพื่อให้ผ่านพ้นห้วงเวลาที่ยาวนานนี้ไปได้ โดยที่งานในภาคเกษตร ยังเป็นแหล่งที่รองรับภาวการณ์ตกงานของแรงงานในเมืองไว้ได้ในระดับหนึ่ง แรงงานข้ามชาติที่พักอาศัยอยู่ในย่านชุมชนอิสลามที่ถูกปิดขอยานานเป็นสัปดาห์ ได้เล่าว่า พวกเขาต้องหลบหนีออกทางด้านหลัง เพื่อไปรับจ้างทำงานรายวันในไร่ไถ่เพื่อประทังชีวิต เพราะพื้นที่เกษตรกรรม ไม่ได้ถูกปิดเช่นพื้นที่เมือง และเวลาในภาคเกษตรยังคงดำเนินอยู่แม้ในช่วงโควิด แน่หนอนที่ว่า ช่วงเวลาดังกล่าว เป็นช่วงเวลาแห่งการเป็นหนี้ที่เพิ่มพูนขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนี้ในระบบที่ดอกเบี้ยสูงถึงร้อยละ 20 แม้ว่าการช่วยเหลือจากภาครัฐ จะช่วยบรรเทาความยากลำบากให้กับพลเมืองในสังคมได้ชั่วคราวชั่วคราว กลุ่มแรงงานข้ามชาติที่ติดกับในเวลา ที่ปราศจากงานในไทย กลับไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการเหล่านี้ได้

สำหรับกลุ่มอาชีพที่เปราะบางเช่น แม่ค้าตุ๋น และผู้ประกอบการรายย่อยในเมืองเชียงใหม่ พวกเขาจำเป็นต้องดำรงชีพในเวลาแห่งการทานทนด้วยการใช้เงินเก็บที่สะสมมา การรับเงินช่วยเหลือจากรัฐ หรือเข้าร่วมโครงการจ้างประชาชน โดยกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ผ่านการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้ที่ปราศจากทุนรอน แต่มีรถก็หันไปขับรถส่งอาหารหรือรับส่งผู้โดยสารกับธุรกิจแพลตฟอร์มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น Grab Foodpanda หรือ Line บ้างก็ไปเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัย ด้วยเหตุผลที่ว่า ชีวิตของเขาเครียดจนนอนไม่หลับอยู่แล้ว แม้ว่าเงินที่ได้จะน้อย แต่ก็ดีกว่าไม่มีอะไรทำ สำหรับคนที่พอมีทุนและมีทักษะอื่น ก็เปิดร้านอาหาร หรือพยายามหาผลิตภัณฑ์มาขาย แม้ว่า การขายของจะไม่ได้มีกำไรก็ตาม หากแต่ช่วยให้รู้สึกได้ว่าตัวเองยังมีคุณค่าจากการได้ทำงาน ช่วงเวลาแห่งการทานทน จึงมีมิตินอกภาวะทางเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่มิติในเรื่องจิตใจและตัวตนกับความหมายของงานที่มีต่อผู้คน แม่ค้าตุ๋นที่ให้สัมภาษณ์ต่างกล่าวถึงงานว่า คือ ความภูมิใจ และวิถีชีวิตที่คุ้นเคยของพวกเขา การเปลี่ยนงานสำหรับบางรายแม้จะยังอยู่ได้ แต่พวกเขาก็คิดถึงอาชีพที่เขาทำแล้วมีความสุข เวลาแห่งการทานทนจึงหมายถึงการต้องปรับสภาพจิตใจต่อการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับชีวิตการทำงานอีกด้วย

ในกรณีของเมืองแม่สอด เวลาแห่งการทานทนของแรงงานข้ามชาติบางกลุ่มยังเป็นประสบการณ์ของเวลาแห่งการถูกขูดรีดที่ปราศจากความเป็นธรรม เมื่อการเลิกจ้างแรงงานอย่างไม่เป็นธรรมโดยกลุ่มทุน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทุนขนาดใหญ่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 แต่ในขณะเดียวกัน การช่วยเหลือของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ซึ่งเป็นการก่อตัวของความสัมพันธ์แนวราบระหว่างประชาสังคมเพื่อช่วยเหลือกันเอง ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือขององค์กรพัฒนาเอกชน การจัดตั้งสมาคมวิชาชีพเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่มีสถานะที่ย่ำแย่ และการตั้งจุดบริจาคข้าวของต่าง ๆ ขึ้นทั่วสังคม เป็นปฏิบัติการที่ถักทอความสัมพันธ์ในหมู่ประชาชนที่แม้ว่าจะไม่สามารถคลี่คลายวิกฤตทางเศรษฐกิจให้กับกลุ่มผู้เปราะบางได้อย่างมีนัยยะสำคัญ แต่อย่างน้อยก็ช่วยประคับประคองให้การทานทนต่อเวลาที่หยุดนิ่ง สามารถสืบคลานผ่านวันและคืนต่อไปได้

บทสรุป

บทความชิ้นนี้วิเคราะห์การเมืองของเวลาและการเปลี่ยนแปลงของชีวิตในเมืองชายแดนแม่สอดและเมืองท่องเที่ยวเชียงใหม่ อันเกิดจากภาวะการแพร่ระบาดของโควิด-19 ผ่านแนวคิดที่ว่าด้วยการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคม และการชะลอการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคม ของฮาร์มูท โรซา คณะผู้เขียนได้อธิบายให้เห็นว่าเมืองแม่สอดและเมืองเชียงใหม่ นำพาตนเองเข้าสู่การเป็นส่วนหนึ่งของเวลาของระบบทุนนิยมโลก ทั้งทุนนิยมสิ่งทอและทุนนิยมการท่องเที่ยว ในช่วงหลังสงครามเย็นเป็นต้นมา ผ่านการเร่งความเร็วของเวลาทางสังคม กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างพลวัตการเปลี่ยนแปลงในโลกตะวันตก ได้แก่การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจระดับโลกไปสู่การสะสมทุนอย่างยืดหยุ่นและการแสวงหาแหล่งผลิตสินค้าราคาถูกในโลกที่สาม และการแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวแปลกใหม่ของชนชั้นกลางในโลกตะวันตก กับบทบาทของรัฐไทยในการพัฒนาและสร้างความทันสมัยด้วยการเปลี่ยนเมืองในภูมิภาคและชายแดน ให้เป็นพื้นที่การผลิตสินค้าและบริการป้อนสู่ตลาดโลก

การแพร่ระบาดของโควิด-19 ในปี 2563 ได้สร้างผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อเมืองแม่สอดและเมืองเชียงใหม่ บทความเสนอว่าการชะลอการเร่งความเร็วของเวลาเชิงบังคับ (Forced deceleration) ที่เกิดขึ้นในเมืองแม่สอดและเมืองเชียงใหม่ไม่ได้เป็นผลมาจากการแพร่ระบาดของไวรัสเพียงอย่างเดียว หากแต่สะท้อนการเมืองของเวลาที่ทำให้การลือกดาวน์ และการทำงานของเวลาราชการในการรับมือกับ

การแพร่ระบาดของโควิด-19 เป็นปฏิบัติการเชิงอำนาจของรัฐที่สร้างความเหลื่อมล้ำด้านเวลา และการกีดกันทางชนชั้นและเชื้อชาติขึ้น ดังนั้น แม้ว่าเมืองทั้งสองจะเริ่มมีการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซ้ำกว่าเมืองศูนย์กลางเช่นกรุงเทพฯ แต่กลับต้องเผชิญกับความรุนแรงที่เกิดจากมาตรการต่าง ๆ โดยรัฐ ไม่ต่างไปจากเมืองศูนย์กลาง ทั้งนี้ ในขณะที่ชาวเมืองแม่สอด และชาวเมืองเชียงใหม่ ในระยะเริ่มแรกนั้น ต่างก็รู้สึกต่อการแพร่ระบาดของโรคในฐานะที่เป็นประสบการณ์ของผู้คนที่ห่างไกล และมิได้ปรากฏอยู่ในเมือง (an absent other) แต่ความรู้สึกต่อประสบการณ์การแพร่ระบาดได้เปลี่ยนไป เมื่อมาตรการการล็อกดาวน์ได้เริ่มต้นขึ้น พร้อม ๆ กับการแพร่ระบาดในที่ต่าง ๆ ในเมือง และกลุ่มชนบางกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุขได้ กลับถูกทำให้เป็นอื่นเสียเอง

บทความชิ้นนี้มีข้อวิเคราะห์ที่สำคัญ 5 ประการ คือ

ประการแรก แม้ว่าการเร่งความเร็วของเวลาจะเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ทำให้เมืองอุตสาหกรรมแม่สอด และเมืองท่องเที่ยวเชียงใหม่ สามารถเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็ว และก้าวกระโดด การเติบโตแบบก้าวกระโดดดังกล่าว เป็นไปบนฐานของความเปราะบาง และปราศจากซึ่งความมั่นคง ในกรณีของเมืองแม่สอด โรงงานบ้านขนาดเล็กที่เพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วทั่วเมืองแม่สอด ล้วนแล้วแต่รับคำสั่งซื้อจากบริษัทนายหน้าที่ปราศจากสัญญาที่เป็นทางการ ซึ่งมักเป็นคำสั่งซื้อระยะสั้นหรือมีเช่นนั้นก็รับคำสั่งซื้อที่ล้นเกินจากโรงงานขนาดใหญ่อีกทอดหนึ่ง ในขณะที่ในเมืองเชียงใหม่ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เฟื่องฟูขึ้นได้ ส่วนหนึ่งมาจากการทำงานของผู้ประกอบการอิสระจำนวนมากในเมือง ที่ทำงานรับจ้างอย่างปราศจากหลักประกันที่แน่นอน เวลาของโควิด-19 ได้ดึงคุณลักษณะของความเปราะบางของเมืองออกมาให้เห็นอย่างเด่นชัด เมื่อเวลาของเมืองที่ปราศจากความมั่นคงถูกทำให้หยุดนิ่งลงชั่วขณะ เมืองทั้งเมืองต้องเข้าสู่ภาวะอัมพาตโดยทันทีทันใด

ประการที่สอง มาตรการการล็อกดาวน์, bubble and seal, การปิด/เปิดพรมแดน, การจัดหาวัดขึ้น ตลอดจนจนการประกาศเคอร์ฟิว ในฐานะที่เป็นปฏิบัติการเชิงการเมืองของเวลา ที่ถูกนำมาบังคับใช้โดยรัฐเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำของเวลา ที่ผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ ขึ้น ความเหลื่อมล้ำดังกล่าว ถูกทำให้เข้มข้นในสถานการณ์โควิด-19 กลุ่มชนที่ตกเป็นเป้าหมายของการบังคับให้ติดอยู่กับที่ (standby) ที่ยาวนานและหนักหน่วงมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ และต้องเผชิญกับความล่าช้าของบริการสาธารณสุข

ได้แก่ กลุ่มชนที่มีได้มีสัญชาติไทย และแรงงานข้ามชาติ แม้ว่าคนเหล่านี้จำนวนไม่น้อยจะอยู่อาศัยในสังคมไทยมาเป็นเวลายาวนานแล้ว และมีบทบาทสำคัญในการสร้างเมืองก็ตามที่ เวลาของพวกเขาถูกนับให้เป็นส่วนหนึ่งของเวลาแห่งชาติ ห้วงเวลาโควิด ยังแสดงออกถึงการเหยียดทางชาติพันธุ์ ที่โรคและความเป็นชาติพันธุ์ได้ถูกนำมาผูกไว้ด้วยกัน และทำให้เห็นเด่นชัดผ่านมาตรการเชิงเวลาเช่นเคอร์ฟิว และการเลือกปฏิบัติที่คนไทยมีต่อแรงงานข้ามชาติอีกด้วย

ประการที่สาม ในการเผชิญกับการชะลอการเร่งความเร็วเชิงบังคับ กลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่มีการสะสมทุนที่มั่นคงกว่ากลุ่มทุนขนาดเล็ก มีอภิสิทธิ์ด้านเวลา และมีพื้นที่ที่มากพอจะย้อมมีศักยภาพและโอกาสในการทานทนต่อภาวะการหยุดนิ่งของการไหลผ่านของเวลาได้ดีกว่ากลุ่มทุนขนาดเล็ก ในขณะที่กลุ่มทุนขนาดเล็กและผู้ประกอบการรายย่อย ที่ปราศจากทั้งอภิสิทธิ์ด้านเวลา หรือพื้นที่ที่กลับไม่ได้รับโอกาสด้านเวลา หรือพื้นที่ที่สนับสนุนโดยรัฐที่มากพอ และยากต่อการที่พวกเขาจะสามารถนำพาตนเองกลับสู่ชีวิตทางเศรษฐกิจที่มั่นคงในสนามการแข่งขันกันเร่งความเร็วในเมืองเศรษฐกิจในยุคหลังโควิด

ประการที่สี่ ห้วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ยังสะท้อนให้เห็นถึงภาวะที่ย้อนแย้งที่น่าสนใจ ระหว่างเวลาราชการ กับเวลาของประชาชน ในขณะที่การจัดการเวลาของรัฐ มีลักษณะแนวตั้ง และสั่งการจากบนลงล่าง โดยปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชน และเป็นระบอบเวลาที่ยึดติดกับระเบียบขั้นตอนต่าง ๆ อย่างปราศจากความยืดหยุ่น ดังจะเห็นได้จากมาตรการล็อกดาวน์ในชุมชนที่มักไม่เปิดโอกาสให้กับ การเตรียมตัวหรือเตรียมการเผชิญกับการถูกกักกันเป็นเวลานาน และความล่าช้า ไม่ทันการของการกระจายวัคซีนที่ต้องผ่านขั้นตอนอันยุ่งยากและยาวนาน และไปไม่ถึงกลุ่มคนที่ปราศจากสัญชาติและแรงงานข้ามชาติ ในทางกลับกันเวลาของประชาชน และการจัดการเวลาเพื่อรับมือกับการล็อกดาวน์ของประชาชนนั้น กลับดำเนินไปในลักษณะที่เป็นแนวราบ และพยายามดึงเอากลุ่มคนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วม เช่น การจัดการช่วยเหลือของภาคประชาสังคมและกลุ่มอาชีพต่าง ๆ การกระจายสิ่งของและบริการต่าง ๆ ให้กับกลุ่มเปราะบางในห้วงเวลาที่วิกฤต การทำงานในลักษณะแนวราบของกลุ่มองค์กรและสมาคมองค์กรรัฐดังกล่าว มีบทบาทสำคัญในการช่วยให้กลุ่มคนที่อยู่ในภาวะปริ่มน้ำจากภาวะการล็อกดาวน์ให้สามารถดำรงชีพต่อไปได้

ประการที่ห้า การแพร่ระบาดของโควิด ยังสะท้อนเวลาแห่งการแข่งขันเพื่อเอาตัวรอดของกลุ่มทุนและธุรกิจ ที่ดำเนินไปอย่างเข้มข้น และจำนวนไม่น้อยยกกระทำผ่านการผลักภาระต้นทุนไปยังแรงงาน ห้วงเวลาโควิด จึงเป็นช่วงเวลาที่การกดขี่และ

เอารัดเอาเปรียบแรงงานในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลิกจ้างอย่างไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยกลุ่มทุนข้ามชาติขนาดใหญ่ ในขณะที่กลุ่มแรงงานข้ามชาติไร้ซึ่งอำนาจในการต่อรองใด ๆ ในช่วงเวลาหลังโควิดคลี่คลาย แรงงานเหล่านี้กลับต้องเผชิญกับการขูดรีดทั้งในระบบและนอกระบบ จากค่าธรรมเนียมนของเอกสารประจำตัวแรงงานที่เพิ่มสูงขึ้น พร้อม ๆ กับการกลับมาของส่วยแรงงานข้ามชาติที่ห่างหายไปในช่วงโควิด

คำถามสำคัญเกี่ยวกับการฟื้นฟูเมืองแม่สอดและเมืองเชียงใหม่ในช่วงเวลาหลังโควิด-19 จึงมิใช่เพียงจะทำอย่างไรให้การเร่งความเร็วของเวลาสามารถนำเศรษฐกิจสิ่งทอและการท่องเที่ยวของเมืองกลับสู่ภาวะแห่งเวลาปกติ หากแต่ทำอย่างไรการดำเนินไปของเวลาทางเศรษฐกิจของเมืองทั้งสอง จะเป็นไปอย่างมีเสถียรภาพ มีหลักประกันต่อกลุ่มที่เปราะบางและคำนึงถึงปัญหาของความเหลื่อมล้ำของเวลาในกลุ่มคนที่มีโอกาสและการเข้าถึงทรัพยากรที่แตกต่างกัน ในแง่นี้ การสร้างความเป็นธรรมของเวลาทางเศรษฐกิจจึงเป็นโจทย์วิจัยสำคัญที่ควรมีการให้ความสำคัญในการศึกษาต่อไปในอนาคต

References

- Agger, B. (2004). *Speeding up fast capitalism*. Boulder: Paradigm Publishers.
- Aphawatcharut–Charoenmuang, D. (2005). *Muang yangyun nai Chiang mai: Naeokhit lae prasopkan khong muang nai hup khao* (in Thai). [Sustainable cities in Chiang Mai: A case of a city in a valley]. Chiang Mai: Sathaban Wichai Sangkhom Mahawiththayalai Chiang Mai.
- Baraitser, L. (2017) *Enduring time*. London: Bloomsbury.
- Baraitser, L. (2022) An interview with L. Kemmer, Kuhn, A. and Weber, V. ‘Pandemic times. A conversation with Lisa Baraitser about the temporal politics of COVID-19’. *Ephemera: Theory and Politics in Organization*, 21(1), 21–30.
- Baum, T. (2018). Changing employment dynamics within the creative city: Exploring the role of ‘ordinary people’ within the changing city landscape. *Economic and Industrial Democracy*, 41(4), 954–974. <https://doi.org/10.1177/0143831X17748371>

- Bertman, S. (1998). *Hyperculture: The human cost of speed*. London: Praeger Publishers.
- Coles, T., Fenclova, E., & Dinan, C. (2013). Tourism and corporate social responsibility: A critical review and research agenda. *Tourism Management Perspectives*, 6, 122–141.
- Department of Business Development. (2020). *Sathiti kanchotthabian nitibukkon rai changwat pi 2563* (in Thai). [Business registration statistic 2019]. Retrieved February 9, 2023, from https://www.dbd.go.th/download/document_file/Statistic/2564/province/P2021_12.xls
- Department of Business Development. (2021). *Chamnuan kanchotthabian nitibukkon tangmai pi 2564* (in Thai). [Number of new legal entity registrations in 2022]. Retrieved February 9, 2023, from https://opendata.dbd.go.th/dataset/dataset_12_01/resource/814a57e9-8370-4dc8-8835-1d842ad6c0b1
- Dillard, J., Dujon, V., & King, M. C. (Eds.). (2008). *Understanding the social dimension of sustainability*. New York: Routledge.
- Eriksen, T. H. (2001). *Tyranny of the moment*. London: Pluto Press.
- Evrard, O., & Leepreecha, P. (2008). Staging the nation, exploring the margins: Domestic tourism and its political implications in northern Thailand. In T. Winter, P. Teo, T.C. Chang (Eds.), *Asia on Tour: Exploring the rise of Asian tourism* (pp. 239–252). London: Routledge.
- Harvey, D. (1999). Time—space compression and the postmodern. In Malcolm Walters (Ed.), *Modernity: After modernity* (pp. 98–118). London & New York: Routledge.
- Hassan, R. (2009). *Empires of speed: Time and the acceleration of politics and society*. Leiden; Boston: Brill.
- Hsu, E. L., & Elliott, A. (2014). Social acceleration theory and the self. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 45(4), 397–418. <https://doi.org/10.1111/jtsb.12072>
- Hutton, W., & Giddens, A. (2001). Preface. In W. Hutton & A. Giddens (Eds.), *On the edge: Living with global capitalism* (pp. vii–xi). London: Vintage.

- Khaosaat, M. (2019). *Phaenyutthasat phua phatthana meungyangyun phua rongrup thongthieo thai 4.0: Raingan chabap sombun* (in Thai). [Strategic plan for sustainable urban development to support Thailand's tourism 4.0: final report]. Bangkok: Public Policy Studies Institution.
- Laungaramsri, P. (2021). *Suai chaidæn manutsayawitthaya kap kansuksakhorapchan* (in Thai). [Border and bribery: An anthropology of corruption]. Chiang Mai: Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University.
- Manikun, S. (2019). *Kasang chaidæn seriniyommai: Phonlawat kansasomthun lae theknoloji kanpokkhrong khetsetthakitphiset maesot* (in Thai). [The construction of neoliberal border: Dynamics of capital accumulation and governing technology of Mae Sot Special Economic Zone] (Master's thesis). Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Mooney, S. (2018). Jobs for the girls? Women's employment and career progression in the hospitality industry. In R. Burke & J. M. Christensen Hughes (Eds.), *Handbook of hospitality human resource management* (pp. 184–215). London and New York: Edward Elgar Publishing.
- Robinson, R. N. S., Martins, A., Solnet, D., & Baum, T. (2019). Sustaining precarity: Critically examining tourism and employment. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(7), 1008–1025. <https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1538230>
- Rosa, H. (2010). *Alienation and Acceleration: Towards a critical theory of late-modern temporality*. Malmö: NSU Press.
- Rosa, H. (2013). *Social acceleration: A new theory of modernity*. New York: Columbia University Press.
- Rosa, H., & Scheuerman W.E. (2009). Introduction. In H. Rosa & W.E. Scheuerman (Eds.), *High speed society: Social acceleration, power and modernity* (pp. 1–29). University Park: The Pennsylvania State University Press.
- St. Clair, M. (2011). *So much, so fast, so little time*. Santa Barbara: Praeger.
- Torres, F., & Gros, A. (2022). Slowing down society? Theoretical reflections on social deceleration in pandemic times (and beyond), *KronoScope*, 22(1), 3–29. doi: <https://doi.org/10.1163/15685241-20221505>